

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

OBRAZOVANJE ZA PRAVIČNO DRUŠTVO
ОБРАЗОВАЊЕ ЗА ПРАВИЧНО ДРУШТВО

PRIČE IZ UČIONICE

Nastavnici, voditelji promjena

proMENTE
socijalna istraživanja
social research

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

STEP BY STEP

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

PRIČE IZ UČIONICE

Nastavnici, voditelji promjena

Sarajevo, 2016

Projekat podržali:

USAID – United States Agency for International Development
FOD – Fond otvoreno društvo BiH

Partneri na projektu:

Centar za obrazovne inicijative Step by Step
proMENTE socijalna istraživanja

Izdavač:

proMENTE socijalna istraživanja

Urednik:

Namir Ibrahimović

Autorice i autori priča:

Aničić Anđelka, OŠ Ivana Gundulića, Mostar
Biberkić Azima, OŠ „Ivan Goran Kovačić“, Gradačac
Biberkić Jasmina, OŠ „Ivan Goran Kovačić“, Gradačac
Borčilo Edina, OŠ „Edhem Mulabdić“, Zenica
Bošnjak Mira, OŠ „Džemaludin Čaušević“, Sarajevo
Čilić Aida, OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica
Grujić – Dostić Katarina, OŠ „Sveti Sava“, Foča
Hasić Zijad, OŠ „Kiseljak 1“, Bilalovac
Krsmanović Duško, OŠ „Sveti Sava“, Foča
Lindov Muamera, OŠ „Džemaludin Čaušević“, Sarajevo
Mrvoljak Nina, OŠ „Džemaludin Čaušević“, Sarajevo
Muhić Jasmina, OŠ „Edhem Mulabdić“, Zenica
Pandža Ita, OŠ Ivana Gundulića, Mostar
Pleh Jasminka, OŠ „Husein ef. Đozo“, Goražde
Salihagić Anesa, OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica
Šabić Aida, OŠ „Džemaludin Čaušević“, Sarajevo
Zagrljača Aneta, OŠ „Husein ef. Đozo“, Goražde

Lektor:

Namir Ibrahimović

Dizajn:

Mirnes Bešić

Štampa:

SaVart M d.o.o. Sarajevo

Tiraž:

1000 komada

Sarajevo, 2016.

Sadržaj ove brošure ne odražava mišljenje Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID) ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

The content of this brochure do not reflect the opinion of the US Agency for International Development (USAID) or the US Government.

SADRŽAJ

- 5 NASTAUNICI, UODITELJI PROMJENA
- 6 OSURT NASTAUNIKA NA RAD U OKVIRU NASTAUNIČKOĞ UODSTVA
- 9 PRIČE NASTAUNIKA UODITELJA PROMJENA
- 10 UČITELJICA PODUČAVA I DJECU I RODITELJE – Anesa Salihagić
- 13 LOGOPEDSKE UJEŽBE U REDOVNOJ NASTAVI – Anđelka Aničić
- 15 ZUJEZDICAMA DO USPJEŠNOĞ ODJELJENJA – Aida Šabić
- 18 IZABERI PA URADI – Azima Biberkić
- 20 KARTICE PONAŠANJA – Ita Pandža
- 22 RODITELJSTVO SE UČI – Aida Čilić
- 24 ISHRANA SE U ŠKOLI UČI – Katarina Ćrujičić-Dostić
- 27 RASPJEVANI UČENICI – Jasmina Muhić
- 29 ĐACI POUČAVAJU JEDNI DRUGE – Muamera Lindou
- 31 PETAČIĆI NA ČASOVIMA UČENIKA UI RAZREDA – Anera Zagrljača
- 33 NASTAVA U PRIRODI – Zijad Hasić
- 35 URŠNJAČKA EDUKACIJA – Edina Borčilo
- 37 ZANIMLJIVI ČASOVI MATEMATIKE – Nina Mrvoljak
- 39 UMJETNOST OD STAROĞ NOVINSKOĞ PAPIRA – Jasminka Pleh
- 41 DJEČIJI DNEUNIK – Duško Krsmanović
- 43 OSLIKAVANJE STAKLA – Jasmina Biberkić
- 45 MISLIM, DAKLE POSTOJIM – Mira Bošnjak
- 48 LITERATURA

NASTAVNICI, VODITELJI PROMJENA

Projekat „**Obrazovanje za pravično društvo – Budućnost počinje sa mnom**“ je trogodišnji projekat koji se od 2013. godine provodi u 18 osnovnih škola širom Bosne i Hercegovine (Sarajevo, Foča, Goražde, Istočna Ilidža, Zenica, Kiseljak, Mostar, Kupres, Odžak, Derventa, Gradačac, Jablanica, Novi Grad, Sanski Most, Velika Kladuša, Bihać, Gradiška i Banja Luka). Projekat implementira Centar za obrazovne inicijative Step by Step u partnerstvu sa organizacijom proMENTE socijalna istraživanja; financiraju ga USAID i FOD BIH.

U svih 18 škola u sklopu projekta realiziran je i program **Nastavničko vodstvo** koji je jačao kapacitete nastavnika, bitnih aktera obrazovanja te inicijatora i voditelja promjena u nastavnom procesu. Kroz šest radionica koje su u svakoj školi održavane jednom ili dva puta mjesečno, osvještene su i podržane lične vrijednosti i interesi nastavnika koji su u toku projekta identificirali vlastitu poteškoću ili izazov u radu. Uz pomoć materijala i alata koji su se koristili na radionicama, razvijane su i kreirane nove, poboljšane prakse u školama. Nastavničko vodstvo je dio međunarodnog istraživačkog razvojnog projekta International Teacher Leadership (ITL), koji je inicirao prof. dr. David Frost s Univerziteta Cambridge. Posljednjih dvadeset godina on razvija modele, strategije i alate za podršku nastavnicima voditeljima inovacija i promjena u različitim obrazovnim kontekstima.

I u Osvrtu nastavnika, datom odmah na početku ove brošure, vidljivo je koliko ovaj program pomaže u kreiranju drugačijih nastavnih praksi, povezuje uposlenike i pokazuje im kako da kvalitetno sarađuju, pomažu jedni drugima te otkrivaju vlastite sposobnosti o kojima ranije nisu razmišljali. Nastavnici ističu da rad na vlastito odabranom i vođenom projektu, koji uopće ne zadire u prostore sadržaja nastavnih planova i programa, daje snagu, pokazuje kako je nastavnički poziv važan i kreativan, ohrabruje i čak da više rade, poboljšava saradnju s roditeljima, pomaže da se ustaljene i zakovane nastavne prakse promijene, osvještava koliko je važna razmjena iskustva iz učionice te koliko je nužno pokušavati makar u početku i griješili.

Ova brošura je nastala s ciljem promoviranja kvalitetnog obrazovanja i omogućavanja međusobnog učenja i razmjene iskustava nastavnika. Ovdje čitate odabrane priče nastavnika koji svojim razvojnim projektima pomiču granice, transformiraju rad u učionici, poučavaju roditelje, kreiraju drugačije sadržaje u razrednoj i predmetnoj nastavi kao i vannastavnim aktivnostima.

Pored utjecaja na njihov vlastiti rad i učenje, pospiješili su i učenje djece, učenje i praktičan rad svojih kolega, nastavnici voditelji promjena utjecali su i na lokalnu zajednicu. Time su na najbolji način pokazali da škola ima mnogo veći značaj u razvoju društva, da nije samo institucija koju đaci moraju pohađati. Nastavnici voditelji promjena svojim aktivnostima pokazuju svima kako se ideja kreira, modificira i implementira u saradnji s drugima te kako se, tako ostvarena i realizirana, nesebično dijeli sa svima.

OSURT NASTAUNIKA NA RAD U OKUIRU NASTAUNIČKOG VODSTVA

UČENJE KROZ UČEŠĆE U PROCESU

„Razvojni projekat mi je pomogao da počnem mijenjati sopstveno viđenje nastavnog procesa, ali i da sopstveni rad sagledavam iz više različitih uglova, konstantno promišljajući šta i kako mogu unaprijediti. Projekat mi je pomogao da budem samostalnija u radu, dao mi je osjećaj nezavisnosti i priliku da ispoljim kreativnost u prevazilaženju teškoća, te da steknem samopouzdanje.“

Esma Hasanbašić
OŠ „Ivan Goran Kovačić“, Gradačac

„Радећи на пројекту много сам научио и о себи. Као млад и још увијек не претјерано искусан наставник, често сам потијењивао утицај који ја као наставник имам на околину. Сматрао сам да се он углавном односи на ученике и евентуално колеге. Прошавши кроз развојни пројекат схватио сам да је много већи и значајнији и да ми, наставници, о томе морамо много више да водимо рачуна, да размишљамо о томе и евентуално га проширујемо. Ако у том правцу будемо дјеловали, моћи ћемо да нашој професији вратимо дигнитет који се поприлично изгубио у последње вријеме. Пројекат Наставничко вођство нас је све покренуо на дјеловање.“

Душко Крсмановић
ОШ „Свети Сава“, Фоча

“Ono što me se najviše dojmilo jeste sama misija programa, odnosno „nastavnik kao voditelj“ i stvaratelj obrazovnog procesa u kojem imamo mogućnost ne samo da identifikiramo potencijalne „izazove“ u nastavi, već i da ih efektivno transformišemo u uspjehe. Individualizirani pristup je također bitan u samom programu, pošto smo svako ponaosob dobili vrijedne upute o osmišljavanju te posebne ideje koje ćemo zatim implementirati u razredu i time poboljšati često zahtjevnu radno-obrazovnu atmosferu, a sve u korist naših učenika. Najbolje u svemu tome jeste to da nismo morali posebice se truditi oko dolaska do naše vlastite ideje – ona je cijelo vrijeme bila u nama, zajedno s brojnim drugim zamislima, te smo je samo požnjeli u kreativnom procesu i sada možemo reći da ubiremo plodove te ideje, ovaploćene kroz program Nastavničko vodstvo. Uz pomoć dobijenog znanja i vještina, postali smo zaista nastavnici voditelji.“

Ilhana Škrgić
OŠ “25. novembar”, Velika Kladuša

Naučila sam da je skoro sve moguće, samo treba imati hrabrosti i upustiti se u avanturu. Ono što mi je bilo važno tokom čitavog ovog procesa je bilježenje, dokumentovanje i prikupljanje svih artefakata vezanih za ovaj projekat. Ovo je izuzetno važno i zbog toga što uvijek mogu da sama pratim i uradim samoprocjenu svog rada, uvidim i dobro i loše, da na osnovu toga dobijem nove ideje za rad. Riječi učenika o onome kako su se oni osjećali tokom svakog od ovih „malih projekata“, šta su i kako radili, šta su naučili - najbolja su ocjena čitavog ovog rada.“

Amira Idrizović
OŠ „Suljo Čilić“, Jablanica

„Кроз овај пројекат сам научио доста тога новог. Морам признати да раније нисам претјерано цијенио рад на ваннаставним активностима. Далеко већу пажњу пружао сам редовној настави, а додатна настава или секција тек да се одржи. Ово је била прва година у којој сам се озбиљно посветио раду на ваннаставним активностима. Иако сам у почетку био скептик како ће се све одвијати, са доношењем квалитетног годишњег плана рада страх је нестало. Активности су се низале као на траци. На лицима ученика који су долазили на секцију се видјело задовољство што ме је учинило јако срећним.“

Милан Зечевић
ОШ „Свети Сава“, Фоча

„Пројект ми је помогао да будем сигурнија у себе и свој рад, увидјела сам да се сви проблеми у разреду могу превaziћи уз труд и залагање, схватила сам да не смijем олако одустати од својих циљева, стекла сам поштовање мог мишљења међу колегама, не гледају ме више као почетницу у овом послу.“

Ana-Marija Blažević
OŠ Ivana Gundulića, Mostar

„Овај пројекат ме натjeraо да станем и размислим о том начину учења као и учењу мојих ученика. На самом почетку била сам несигурна шта и како почети, којим правцем кренути. Читањем, анализом и коришћењем алата почео је да се реализује пројекат на који сам данас веома поносна. Оно што ми је било најважније је што сам кроз реализацију пројекта jačала сарадњу првенствено са мојим ученицима, што сам код њих све више будила radozналост, želju за истраживањем, jačала њихово samopouzдање. Како су jačали све више су се активно укључивали у рад, све се више будила продуктивна клима у одјелjenju која их је posticala на тимски рад, jačала њихову humanost и zadovoljство. Provodeći kreativne radionice osvijestila sam prvenstveno себе а затим и lokalnu zajednicu да су промјене у образовању могуће ако се реализују korak по korak, да примjenом novih metoda и tehnika, добром komunikacijom и tolerancijom наш nastavni proces možemo pojednostaviti, učiniti га zanimljivim.“

Jasminka Pleh
OŠ „Husein ef. Đozo“, Goražde

„Не могу још поуздано тврдити да ме пројекат учинио бољим наставником. То би било презахтјевно јер за такву оцјену ће бити потребно још неко вријеме. Оно што могу са сигурношћу тврдити јесте чињеница да сам кроз пројекат научио да будем отворенији за другачије и до тог момента непознате облике и методе рада и поготово размишљања. Научио сам да препознам своје слабости као и да извучем што више из својих јачих страна. Научио сам да имам флексибилнији приступ властитим грешкама као и неочекиваним препрекама и застојима у раду, и научио сам како да их лакше и безболније превaziђем. Иако су ми се некад сва ментална и физичка улагања чинила као зидање Скадра, нешто што је тешко или скоро никако изводљиво, пошло ми је за руком да савладам опструкције и да остварим неки резултат. То је управо оно што је оставило најјачи утисак на мене. Наравно да се осјетило и у раду са дјецом, гдје је сам процес био у великој мјери олакшан, примјеном разноврснијих и ефектнијих метода...“

Гордан Дракул
ОШ „Свети Сава“, Фоча

REFLEKSIJE NA GRUPNO ISKUSTVO

"Svako novo iskustvo je za mene dobrodošlo. Inače sam 'vuk samotnjak' i pomalo me plašilo kako ću se snaći u grupi. Moram reći da sam se pozitivno iznenadila kad sam otkrila da mi rad u grupi prija te sam razmjenom iskustava bila samo na dobitku. U našoj školi smo se sastajali i iznosili ideje, postojeće ideje nadograđivali i pri tom se dobro zabavljali te smatram da nas je ovaj projekt u neku ruku zbližio."

Sanja Ljubijankić
OŠ "25. novembar", Velika Kladuša

"Za mene lično, ovo proteklo razdoblje je bilo vrlo naporno, ali i vrlo lijepo i uzbudljivo. Bili su mi vrlo dragocjeni razgovori s kolegicama na sastancima jer sam se kroz tu komunikaciju naučila otvoriti drugim ljudima i podijeliti svoje misli i osjećaje. To su bile sadržajne sugestije koja su me poticale na razmišljanje i nisu me ostavljale ravnodušnom, već su me hrabrile da mijenjam svoju nastavu i sebe."

Esma Hasanbašić
OŠ „Ivan Goran Kovačić“, Gradačac

"Тимски рад у нашој школи, након овог пројекта, добио је једну нову димензију. Са ове тачке гледишта некако ми се чини да смо прије сесија везаних за пројекат сви у школи живјели неким својим животом, без међусобних контаката који би се претворили у сарадњу с циљем унапређења наставе и ваннаставних активности. Паузе између часова углавном смо користили разговарајући о свакодневним темама које се најчешће нису тицале школе и школског живота. Свако је био заокупран својим наставним планом без размишљања о томе како би се он могао повезати са другим предметима и можда освијетлити из неких других перспектива. На заједничким састанцима дошло је до значајне промјене. Често се дешавало да једни другима коментаришемо развојне планове као и неке идеје у вези са њима. Мало помало, та атмосфера се почела преносити и на неформалну комуникацију између часова, па чак и ван школе, тако да су поједине идеје колега прихватане као савјети и значајно утицале на развојне пројекте. Наравно, ова сарадња и даље није доведена до савршенства, али помаци се итекако могу примјетити. Сигуран сам да ће овакав тип активности у будућности заживјети и да ћемо схватити да је најбољи начин учења да једни од других учимо. Затварање и изолација могу бити само погубни по професионални живот наставника."

Душко Крсмановић
ОШ "Свети Сава" Фоча

PITANJA, PREPREKE I BUDUĆI IZAZOVI U RADU

"Што више размишљам о пројекту Наставничко вођство, све сам сигурнија да ме учење и рад тек чека. Када ово кажем, свјесна сам чињенице да је учење процес који траје и да су одговори које смо добили уједно и нова питања која захтјевају одговоре. Својим ученицима стално понављам исто, тако да је ред да и сама будем добар и врједан ученик. Рад на овом пројекту позитивно је утицао на мене, схватила сам да морам постављати питања свима: колегама, родитељима, ученицима и стручњацима из ове области. Одговори, ставови и сазнања до којих сам дошла дио су једне слагалице коју сам тек почела слагати..."

Тања Грбић-Лаловић
ОШ "Бранко Ћопић", Бања Лука

"Samo ovo učešće u projektu je kod mene potaknulo novi val razmišljanja o projektnoj nastavi i drugim vidovima nastave u školama. Kako i na koji način radimo poučavanje učenika u školama? Šta ih poučavamo? Da li je to dovoljno izazovno i zanimljivo našim učenicima? Koristimo li njihove talente, kvalitete i resurse dovoljno? Dajemo li im dovoljno prilika da pokažu šta sve znaju i mogu? Koliko imaju mogućnosti da biraju šta će učiti, na koji način će učiti, kako će prezentovati naučeno? Kako i na koji način to ostvariti u našim školama? Pitanja je bezbroj, a odgovora malo. Znam da ću uvijek pokušavati da tražim i nalazim odgovore na ta pitanja."

Amira Idrizović
OŠ „Suljo Čilić“ Jablanica

PRIČE NASTAUNIKA VODITELJA PROMJENA

1

Učiteljica podučava i djecu i roditelje

Razvijanje partnerstva između roditelja učenika I2 i nastavnika

Anesa Salihagić

Zovem se Anesa Salihagić i nastavnica sam razredne nastave u Osnovnoj školi „Suljo Čilić“ u Jablanici. Prošlu školsku godinu preuzela sam novu generaciju prekrasnih prvačića, te upoznala njihove roditelje, nene, dede, tetke, strine, amidže, daidže... kao i njihove dileme i strahove, da li će se njihovo najmilije uklopiti u novu sredinu, da li će steći i razvijati prijateljstva, kako će prihvatiti nove nastavnike, da li će rado ići u školu, da li će biti samostalno? Prilagođavanje djece novoj sredini teklo je uobičajenom dinamikom. Međutim, u nastavi su učenici prolazili “očekivane razvojne poteškoće” vezane za slušnu osjetljivost, glasovnu analizu riječi i sintezu glasova u riječi. Organizovala sam individualne edukacije roditelja i djece pokušavajući ih obučiti različitim strategijama razvoja slušne osjetljivosti.

Pomoć kolegice i mame

Individualni pristup roditeljima i njihovoj djeci pomogao mi je da opuštenije razgovaramo o vlastitim nedoumicama, roditeljskim strahovima, tražimo rješenja za pružanje podrške djeci. U momentu kada su roditelji počeli doživljavati nastavnicu kao istinskog prijatelja njihove djece, a učeničke poteškoće kao jedan prirodan slijed u dječijem razvoju, iskazali su interes i želju za metode kako bi svojoj djeci pomogli u radu kod kuće. Tada počinjem raditi u okviru Nastavničkog vodstva koji mi pomaže da otkrijem nove načine razvoja partnerskih odnosa između roditelja i nastavnika s jedne strane, te otvara lijepu priliku za dalji razvoj vlastitih nastavničkih kompetencija.

Kao što je već istaknuto, osnovni cilj mog rada jeste da roditelji kod kuće pomažu svojoj djeci na isti način kako radi učiteljica u školi, odnosno, jačanje roditeljskih kompetencija u radu s djecom kod kuće. Iskoristila sam priliku, te razmijenila iskustva sa kolegicom iz škole, Suadom Vila-Gusić, nastavnicom islamske vjeronauke. Odučile smo da zajedno radimo u okviru Nastavničkog vodstva, u kojem smo podijelile uloge – moja uloga je istraživačka i poučavateljska, a kolegicina roditeljska i poučavateljska. Kolegica Suada se kao majka prvačića i kao nastavnica, još jednu godinu prije, susrela sa poteškoćama u pružanju podrške i pomoći blizanicima, koji su bili jako različiti. Shvatila je da pomoć učiteljice i drugih roditelja itekako koristi pri razumijevanju dječije individualnosti kao i pronalasku različitih odgovarajućih pristupa za svoju djecu.

Polazna tačka

Na početku projekta napravile smo evaluaciju učeničkih postignuća tokom prvog polugodišta prvog razreda, te pomoću upitnika za roditelje istražili smo i analizirali roditeljske potrebe u vezi rada sa djecom kod kuće. Evaluacija učeničkih postignuća je potvrdila pokazanu tegobu u vezi sa slušnom osjetljivošću, te sa analizom riječi na glasove i sintezom glasova u riječi. Poteškoće u tom smislu, na različitim nivoima, pokazivala je polovina učenika u odjeljenju. Također, analiza roditeljskih potreba kao najveći problem pokazala je način vježbanja glasovne analize i sinteze, kao i pitanja razvijanja radnih navika i samopouzdanja kod djece. Na osnovu dobivenih podataka, postavile smo manje ciljeve koje smo odlučile realizovati kroz niz edukativnih radionica za roditelje učenika I2, a koje smo radile u periodu januar - juni 2015. godine. Roditeljima je data mogućnost dobrovoljnog učestvovanja.

Radionice

Prvoj radionici bio je cilj osposobiti roditelje da ovladaju različitim alatima za razvoj predčitalačkih vještina djeteta kod kuće. Roditelji su se tokom radionice upoznali sa igrama koje pomažu razvoj analize riječi na glasove, sintezu glasova u riječi, bogaćenje rječnika djeteta, te razvoj različitih nivoa mišljenja. Svaka igra je

prvo predstavljena roditeljima, analizirana, a onda je i objašnjeno kako se igra i zašto je važna. Također, svaka igra je imala svoje niže i više oblike. Tokom radionice, roditelji su isprobavali igru, te za svaku igru stvarali moguće alate koji će olakšati rad kod kuće. Radili su pojedinačno, dijelili i pomagali se u grupama u kojima su sjedili. Ono što je roditeljima bilo jako važno, za svaku igru je postojao odgovor na pitanje: „Šta ako moje dijete ne može nikako igrati igru?“ Dati su alati za određene situacije, odnosno, objašnjeno je koje vještine i kako ih treba razvijati kod djeteta. Reakcije roditelja su bile različite. Roditelji su pokazali zabrinutost, ushićenje i oduševljenje novim načinima rješavanja „poteškoća“. Do kraja radionice većina roditelja je shvatila i potpuno osvijestila težinu i važnost razvoja slušne osjetljivosti djeteta. Svaki roditelj je „provjeravao“ koju od igara bi dijete uspješno igralo i koje sposobnosti treba savladati da bi se dostigao maksimum u dječijem razvoju.

Ujetar u leđa

Rezultati ciljno usmjerenog rada roditelja sa djecom, u skladu sa njihovim sposobnostima i potrebama, donijele su lijepe i ugodne trenutke učenicima na početku drugog polugodišta u mom odjeljenju. Učenici su počeli spontano da igraju igre koje su igrali sa roditeljima. Pomak u dječijim sposobnostima se dogodio brzinom vjetra. Većina učenika je ovladala rimama, analizom dužih riječi na glasove i sintezom glasova u riječi, znatno razvila slušnu osjetljivost, te se početkom drugog polugodišta osjetila kompetentnost u nastavnom procesu.

U skladu sa istraženim potrebama roditelja, organizovale smo i drugu radionicu s ciljem osvješćivanja i razvoja roditeljskih kompetencija. Roditeljstvu nas niko nije učio, tako da se roditeljstvom vjerovatno bavimo onako kako smo mi doživljavali naše roditelje, te onako kako ga intuitivno doživljavamo. Tokom radionice roditeljima je omogućeno da uoče različite odgojne stilove, njihove osnovne karakteristike i posljedice koje određeni roditeljski stilovi donose u razvoju dječije ličnosti. Također, tokom radionice roditelji su imali priliku da individualno procijene svoj odgojni stil. Neki roditelji su bili zadovoljni procjenom, a neki ne. Analiza upitnika o uspješnosti radionice pokazala je da su roditelji zadovoljni - prihvataju da njihovi postupci umnogome utiču na razvoj dječije ličnosti. No, na pitanje da li je potrebno mijenjati ili poboljšavati njihov vlastiti odgojni stil, potvrdno je odgovorilo svega nekoliko roditelja. Sve to nama nastavnicima pokazuje da je neophodno da se nastavi edukacija roditelja u školi.

Rezultati

Osmišljavanje radionica za roditelje stavilo nas je u ulogu istraživača i poučavatelja. Mijenjanje aspekta poučavanja zahtijevalo je pristup poučavanju odraslih osoba, što je u nama postao izazov, ali i osvježenje. S druge strane, roditelji su bili zainteresovani za rad u radionicama koje su usklađene s njihovim potrebama, te su aktivno učestvovali, bili zadovoljni i to pokazali pisanjem pozitivnih i motivirajućih komentara. Radionice su im pomogle da poboljšaju kvalitet rada sa djecom kod kuće. Korist za djecu bila je višestruka: dovoljno je reći da su djeca ovladala glasovnom analizom i sintezom, da su se osjetila kompetentnom u nastavnom procesu. I naredne školske godine planiram sarađivati s roditeljima na sličan način.

Na projektu radile: Anesa Salihagić i Suada Vila-Gusić

Logopedске ујежбе у редовној настави

Преувазилажење говорних потеškoћа код ученика у 1. разреду

Анђелка Аничић

2

Zovem se Anđelka Aničić i profesorica sam razredne nastave u Osnovnoj školi Ivana Gundulića u Mostaru.

U ovoj školskoj godini počela sam raditi u prvom razredu. Za razliku od prethodnih generacija prošačica, kod ovih sam odmah primijetila poteškoće pri izgovoru pojedinih glasova. Taj problem sam iznijela na prvom roditeljskom sastanku i saznala da od sedam učenika, koji imaju govornu poteškoću, samo jedan ide kod logopeda. U tom periodu je naša škola počela sa programom Nastavničko vodstvo, a ja sam bila dio tima i shvatila sam da kroz ovaj projekt mogu pomoći svojim učenicima.

Prezentacija za roditelje

Na drugom roditeljskom sastanku roditeljima sam predstavila projekt. Prezentirala sam temu *Razvojne karakteristike govora kod učenika i poteškoće u govoru*, te roditeljima predložila nekoliko zanimljivih stručnih knjiga. U školi sam organizirala i *Zajednicu učitelja* gdje sam iznijela svoj problem i pokušala s kolegama naći što bolja rješenja za pravilan izgovor glasova kod učenika. Većinu aktivnosti u učionici provodila sam na jutarnjem/ dnevnom sastanku, na satima glazbene i tjelesne kulture, te na satima hrvatskog jezika. Najčešće sam na satima koristila pjesme u kojima ima puno rime, šaljive pjesme te tematske pjesmice. Pomoću pjesmica s djecom sam radila na razvoju automatizacije pravilnog izgovora pojedinih glasova. Automatizacija glasa za dijete zna biti dosadna, jer dijete neke riječi treba puno ponavljati kako bi ih pravilno izgovorilo, tako da pjesmice pomažu u nesvjesnom čestom izgovoru glasova koje nisu artikulirali pravilno.

U radu sam koristila pjesmice u kojima se određeni glas često ponavlja (npr. pjesma Maca Maša (vježbanje glasa š); globalno čitanje (riječ i slika) pomoću kojeg djeca puno lakše i spontanije usvajaju pravilan izgovor glasova, a globalno čitanje je i planirano u nastavnom planu i programu za prvi razred; vježbe prstima i rukama (rezanje i lijepljenje, govor s pokretima, igre sjene, igre prstima - djeca sa nerazvijenom finom motorikom imaju problem s govorom); te govorno-ritmičke igre na satima glazbene kulture gdje smo uvježbavali mnoge igre u kojima se služimo govorom (*Zeko pleše, Koka i pilići, Mačka i vrapčići, Djeca i zečić*). Tako smo vježbali pravilan izgovor riječi i ritmičku strukturu pjesme.

Što je postignuto?

Kod djece sam uočavala zainteresiranost za ove aktivnosti i shvatila da kroz igru puno lakše i opuštenije izgovaraju neke riječi. U razgovoru s roditeljima saznala sam da i oni uočavaju napredak kod djece, posebno tamo gdje su i roditelji dodatno doma radili s djecom. U ovim aktivnostima podjednako su uživala i djeca s poteškoćama u govoru kao i ona djeca koja ih nemaju. Kroz ovaj projekt sam naučila kako pomoći djeci na njima zanimljiv način. Da bih realizirala ovaj projekt, puno sam čitala i istraživala o poteškoćama u govoru kod djece i mislim da svojim kolegama, koji se budu susretali s ovim problemom, mogu pomoći.

Zvezdicama do uspješnog odjeljenja

Unapređenje discipline učenika kroz model odgovornosti radi postizanja boljih rezultata u radu

Aida Šabić

3

Zovem se Aida Šabić i profesorica sam razredne nastave u OŠ "Džemaludin Čaušević" u Sarajevu.

U školskoj 2014/2015. godini preuzela sam prvi razred i već na samom početku susrela sam se sa određenim poteškoćama u odjeljenju koje su bile vezane za disciplinu učenika i njihovu odgovornost u radu i ponašanju. Učenici su dolazili iz porodica koje su se razlikovale po socijalnim karakteristikama, kulturnim i radnim navikama, različitim psiho-fizičkim sposobnostima - šestogodišnjacima koji su kročili u jedan novi svijet socijalizacije, veoma različit od onog koji su imali u porodici.

Poslušnost = strah

Na samom početku upoznavanja učenika, uočila sam kako je kod većeg broja učenika odgovornost manje razvijena prema sebi samome i drugima. Pokazivali su poslušnost učiteljici i roditeljima. Na pitanje šta će se desiti ako nisu pažljivi na času, učenici su odgovarali da će ih kazniti učiteljica i da će im roditelji biti nezadovoljni. Niko od učenika nije rekao da će to uticati na njihovo znanje i da neće biti uspješni đaci. Dok sam objašnjavala da u školskom hodniku treba da budemo tihi jer ometamo rad nastavnice i drugih učenika, jedan učenik je rekao: "Zašto, je li to ona glavna ovdje?" Sve to je uticalo da prioritet mog rada i fokus interesovanja bude unapređenje discipline i formiranje odgovornosti učenika.

Svoje nedoumice sam podijelila sa kolegicama iz aktiva prvog razreda i učiteljicama drugih odjeljenja u svojoj školi, pedagoginjom škole, direktoricom. Također sam upoznala i roditelje na drugom roditeljskom sastanku o problemima koje sam uočila i sa kojim se suočavam u odjeljenju i šta namjeravam da radim te da očekujem njihovu podršku i pomoć u radu. Učenicima sam dala jasno do znanja da očekujem kod njih promjene u ponašanju i odnosu prema školi, učenju i vladanju. Tragajući za literaturom našla sam priručnik "Škola koja odgaja" autorica Radmila Rangelov Jusović i Sanja Gena-Handžar koji mi je mnogo pomogao. Promjene zahtijevaju rad na svim komponentama upravljanja razredom: klima, organizacija, disciplina kako bi se postigao cilj.

Da bih u odjeljenju dobila zajednicu učenika koja uči i sarađuje, osmišljavala sam kooperativne grupne aktivnosti, često mijenjala mjesta sjedenja i tako su učenici međusobno dijelili znanja i vještine, ali i školski pribor i užinu. Kako bi moji učenici naučili stajati u redu, odložiti jakne i cipele na predviđeno mjesto, obuti pape, pripremiti se za početak nastave - morala sam vrijeme nastave koristiti za uvježbavanje. Naprimjer, ako je učenik oborio tuđu jaknu dok je kačio svoju, tražila sam da se vrati te stavi oborenu jaknu na mjesto; ili ako učenik nije pripremio sve stvari potrebne za čas, čekali bismo da to uradi kako smo se dogovorili. Da bismo u odjeljenju razvili dobru komunikaciju, da slušamo jedni druge dok govorimo, da dignemo ruku kada želimo nešto reći - kreirali smo zajedno razredna pravila. Postavila sam ih na vidno mjesto te insistirala da kada se pozivamo na njih, navedemo i logičke posljedice nepoštivanja pravila (ako ne slušam šta kaže nastavnik - posljedica nećemo znati šta trebamo uraditi na času, smetamo drugu za stolom jer smo smanjili njegov prostor za rad).

Drugo polugodište

U drugom polugodištu radila sam na odgovornosti učenika kroz "pano zvjezdice". Na vidno mjesto okačen je pano s imenima učenika u razredu. Objasnila sam djeci da postoje tri vrste zvjezdica koje mogu dobiti na kraju nastave: ZLATNA - učenik poštivao sva pravila na času, odgovorno uradio nastavne zadatke, spremno pomogao drugu ako ga je zamolio za pomoć, tiho pričao, poštivao pravila u redu prije nastave i zadatke vezane za raspremanje i odlaganje stvari na svoje mjesto; BIJELO - učenik nije u potpunosti izvršavao dogovorena pravila i zadatke, učiteljica ga je češće morala opominjati, upućivati na pravila, izvršenje zadataka, nije poštivao redara i njegova zaduženja; CRNA - učenik je došao u sukob sa drugom, govorio je ružne uvredljive riječi, nijedan zadatak nije izvršio, previše je bio glasan u redu i hodniku i ometao nastavu drugima.

Na kraju nastave svako od učenika kaže koju je zvjezdicu zaslužio i obrazlaže zašto to misli. Ako smatra da nije bio odgovoran i dosljedan, posljedica je zvjezdica nižeg reda i obrazloženje šta će uraditi i kako popraviti svoje aktivnosti. I redar u razredu kaže svoje mišljenje o iskrenosti druga, a zatim te riječi potvrđuje ili opovrgava razred, uz obrazloženje. Završnu riječ ima učiteljica. U početku je trebalo više vremena, ali učenici su sada naučeni i veoma su jasni i precizni u odgovorima i sve ih je veći broj sa zlatnim zvjezdicama.

Plavog malog smješka učenik dobije kada prikupi nekoliko zlatnih zvjezdica (to mu omogućava posjetu školskoj biblioteci i čitaonici), zelenog većeg smješka učenik dobije kada sakupi 7 zvjezdica, 9 zvjezdica osigurava još većeg crvenog smješka (tada mogu brinuti o cvijeću u žardinjerama), a 10 zvjezdica je potrebno da dobiju velikog žutog s kojim osvajaju i ulaznicu za pozorište. Učenici su bili veoma zainteresovani. Svaki put kada bi neko od drugova dobio svog smješka, učenici bi to ispratili pljeskom i radovali su se zajedno sa njim.

Pokazatelji promjena

Primijetila sam da je socio-emocionalna klima u odjeljenju veoma dobra na osnovu ponašanja učenika. Poboljšali su se međuučenički odnosi - spremno pomažu jedni drugima u radu; posuđuju pribor, zahvaljuju se; učenik koji zna vezati pertle pomaže drugu koji još to nije naučio; pažnja kod većine učenika je duža na času i ozbiljno pristupaju radu; sposobnost jezičkog izražavanja je mnogo bolja.

Na trećem roditeljskom sastanku roditelji su rekli kako su primijetili da i kod kuće djeca pokazuju veću zrelost, više pažnje i odgovornosti prema svojim zadacima. Nastavnice koje rade u susjednim kabinetima (produženi boravak, bibliotekarka, nastavnica predmetne nastave) su primijetile promjene u ponašanju učenika u školskom hodniku - tiši su, znaju stati u red, usvojili su većinu školskih pravila, pozdravljaju se i spremno odgovaraju na pitanja.

4

IZABERI PA URADI

Unapređenje rada domaćih zadaća
Azima Biberkić

Zovem se Azima Biberkić, radim kao profesorica razredne nastave u OŠ "Ivan Goran Kovačić" u Gradačcu. Primijetila sam da moji učenici imaju poteškoće u pisanju domaće zadaće. Željela sam unaprijediti rad na domaćoj zadaći pa sam provela akcijsko istraživanje sa učenicima drugog razreda u trajanju od 5 mjeseci. Istraživanje je bilo refleksivno i sustavno. U početku nisam imala čvrst plan o tome kako unaprijediti pisanje domaće zadaće pa sam u proces istraživanja uključila roditelje i kritičke prijatelje. S nastavnicima koji predaju u mom razredu održala sam sastanak gdje je ustanovljeno da kolege misle kako bi jedan dio učenika mogao sadržajnije i kvalitetnije pisati zadaću, a ne samo forme radi. Dogovorili smo se da će učenici iz svih predmeta imati mogućnost izbora zadataka kadgod je moguće. Kolegica mi je pomogla u osmišljavanju kreativnih tehnika u radu, dok sam s nastavnicom engleskog jezika integrisala sadržaje.

Faze u projektu

U prvoj fazi sam odredila grupe učenika koje naročito treba motivirati kako bi unaprijedili pisanje zadaće. Održala sam sastanke sa njima kako bih ustanovila njihove razloge izbjegavanja domaćeg rada, te smo zajedno donijeli „Sporazum o pisanju domaće zadaće“ koji govori o planiranju vremena za rad na zadaći, traži puno truda u radu i pomoć roditelja ako je potrebno, preporučuje brigu o tačnosti i urednosti te spremnost da zadaću učenik prezentira u razredu. U drugoj fazi sam rješavala nedoumice kako promijeniti uobičajen način zadavanja domaće zadaće i tako je učiniti zanimljivom. U trećoj fazi svog israživanja bavila sam se govornim i pisanim prezentacijama učenika te davanjem povratne informacije - zajedno s učenicima vrednovala sam zadaću, tražila da procijenimo je li zadaća dobra ili loša. Prije toga smo razgovarali o tome šta je dobra, a šta loša zadaća. Neke sam nedoumice mogla sama riješiti, neke sam podijelila sa kritičkim prijateljima i roditeljima učenika i tražila njihovu pomoć.

Pored rada sa učenicima, održala sam nekoliko sastanaka i sa roditeljima djece koji imaju poteškoća u pisanju domaće zadaće. Na prvom sastanku smo ukazali na problem; dogovorili smo se šta treba raditi da bismo problem i riješili, a zatim smo pratili i vrednovali učenički napredak. Održala sam prvu radionicu za roditelje - „Važnost pisanja domaće zadaće“ gdje sam ponudila različite modele koji će im pomoći u radu s djecom.

Ide sporo, ali napredujemo

Nisam mogla odmah unaprijediti kvalitet pisanja domaće zadaće, bilo je potrebno neko vrijeme da promijenim svoju praksu, da shvatim da učenicima treba moja i roditeljska pomoć. Morala sam naučiti savremene metode i tehnike rada - dati mogućnost izbora zadataka, poštovati vrijeme za izradu kako bi učenici upotrijebili svoju maštu i originalnost u radu. Morala sam odvojiti više svog vremena za čitanje i vrednovanje zadaće, pokazati da ne postoji samo jedno rješenje, da je svaka ideja dobra i vrijedna, a posebno da u ovoj fazi nije važno ako pogriješe. Stavljala sam naglasak na individualne snage učenika – što oni vole i uče s lakoćom. Nisam osuđivala učenike koji ne rade zadaću, poticala sam ih i davala više mogućnosti za izražavanje vlastitih ideja. Nastojala sam jačati samopouzdanje i samostalnost kod učenika prilikom izvještavanja zadaće. Provodeći istraživanje proširivala sam vlastito praktično znanje, poučavala, osmišljavala nove načine zadaće. Izjave mojih učenika rekle su mi da sam na pravom putu: „Volim kada mogu birati zadatke za zadaću; radije ilustrujem nego pišem; sigurniji sam u čitanju zadaće, nije me više stid pokazati svoju zadaću...»

U mom istraživanju nije postignuto sve očekivano, pojedini učenici i dalje često ne donose zadaću, čine pogreške u pisanju ili ne završe zadaću. Međutim, učenici prihvataju mogućnost izbora zadataka i raznovrsne tehnike u radu, samostalniji su i imaju više samopouzdanja. Naučila sam kako poticati svoje učenike na pisanje zadaće, razvila tehnike poučavanja i proširila praktično znanje. S obzirom da su me procesi refleksije oduševljavali, hrabрили i poticali na daljnji istraživački rad, nastaviti ću i svom budućem radu provoditi slična akcijska istraživanja.

5

KARTICE PONAŠANJA

Izgrađivanje odgovornosti prema sebi i drugima
Ita Pandža

Zovem se Ita Pandža i radim kao učiteljica u Osnovnoj školi Ivana Gundulića u Mostaru. Kroz cijelo svoje radno iskustvo, uz obrazovne, mnogo pažnje poklanjam i odgojnim ciljevima. Redovito s roditeljima

razgovaram o važnosti odgojne dimenzije svakog djeteta. Već nekoliko godina primjećujem da je glavni cilj djece, a time i roditelja, doći do izvrsnog uspjeha u školi. Većina djece gleda samo svoje interese i slabo posvećuju pozornost prijateljima u razredu. Iako mislim da rivalstvo koristi u učenju, uvidjela sam da može imati i štetnih posljedica. Na početku ovoga projekta postavila sam cilj da pronađem način da djeca nauče imati odgovornost - kako prema sebi tako i prema cijeloj razrednoj zajednici. Ukratko, željela sam da od razreda izgradim jednu složnu ekipu sa zajedničkim ciljem.

Učenicima sam objasnila da sudjelujem u jednom projektu. Oni su vrlo ozbiljno shvatili plan i dali svoj doprinos. Tijekom provođenja projekta ugodno sam iznenađena angažiranošću učenika i mnoštvom ideja koje su imali. Projekt je uključivao praćenje učenika tijekom nastave i bilježenje njihovog ponašanja, uz tjedno i mjesečno vrjednovanje svakog učenika ponaosob, ali i cijele razredne zajednice; nije bilo uključeno vrjednovanje znanja.

Auatar na konopcu

Morali smo definirati poželjno i nepoželjno ponašanje učenika tijekom nastave. Složili smo se da odredimo po sedam poželjnih i nepoželjnih odlika. Predložila sam da izradimo *kartice s osobinama*. Za poželjne osobine odabrali smo zelenu, a za nepoželjne crvenu boju kartica. Početna ideja je bila izrada vrtuljka s imenima učenika, na koji bismo dodavali kartice. Ispostavilo se da je vrtuljak nepraktičan i tehnički neizvediv. Namjerno spominjem ovaj problem jer sam tada shvatila koliko su se učenici zainteresirali za projekt; svakodnevno su nudili različita rješenja - vlakčić s imenima učenika, izrada plakata s džepićima... Zaključili smo da je ipak najbolje da iskoristimo konopac koji se proteže s jednog na drugi zid učionice. Svaki učenik je dobio jedan pravokutni komad hamer papira i dao mu svoju osobnost, tj. crtanjem svoga avatara učinio ga jedinstvenim i svojim. Avatare smo poredali po konopcu. Moram napomenuti da smo ih na početku poredali abecednim redom (jer mi je trebalo vremena da naučim koji je čiji), a kasnije su im učenici promijenili redoslijed. Napravila sam tablice za praćenje i podijelila ih svakom učeniku.

Na nastavi sam pratila ponašanje učenika i dodjeljivala im kartice. To sam radila tiho i bez komentara. Npr. tijekom obrade neke lekcije najaktivnijim učenicima dodijelila bih karticu „aktivan“, ili bih učeniku, koji često upada u riječ (meni ili nekom od svojih prijatelja), dodijelila karticu „prekida“. Zelene kartice su poticale ostale učenike pa pozitivno ponašanje. I crvene su djelovale poticajno jer su djeca izbjegavala „zaslužiti“ neku od crvenih kartica. Učenici su kartice evidentirali u svoje tablice za praćenje. Na kraju svakog dana redari su skidali kartice i vraćali ih u kutiju, pa je svaki dan bio novi početak i prilika da poprave ili pokvare stanje u svojim tablicama. U prvom tjednu sam se trudila da dodijelim više zelenih kartica, ali sam u svakom narednom tjednu kartice dodjeljivala prema zaslugama učenika. Učenici su na osnovu podataka u tablicama pravili tjedne i mjesečne analize ponašanja na satu. Moj zadatak je bio da napravim tjedne i mjesečne analize na nivou cijelog odjela te sam im to grafički prikazivala na razrednoj oglasnoj ploči. Na početku su se međusobno nadmetali tko će biti bolji, ali s vremenom su shvatili da im je zajednički interes bio da bude što više zelenih, a što manje crvenih kartica.

Po želji mojih učenika u projekt nisam uključivala vjeroučiteljicu i nastavnicu engleskog jezika koje im predaju. Ipak, dogodila se situacija da se jedan učenik neprimjereno ponašao na satu vjeronauka pa su ostali učenici predložili vjeroučiteljici da mu dodijeli odgovarajuću karticu. Na taj način su učenici postupno proširivali projekt i na ostale nastavnike koji im predaju.

Vidljive promjene

Promjene u navikama i ponašanjima učenika ne događaju se preko noći, ali je primjetno da napreduju u pozitivnim osobinama. Pored individualnog uspjeha, počeli su se truditi i za kolektivni uspjeh. Rivalstvo među učenicima još postoji, ali je to sada zdravo i poticajno rivalstvo. Projekt je tek na početku, a ostvarivanje njegovog cilja je dugotrajan proces koji se postupno odvija. Kako sam već ranije napomenula, od početne ideje projekt je pretrpio izmjene i sigurno je da ćemo ga još dorađivati i mijenjati da bismo došli do željenoga cilja. Sa završetkom četvrtog razreda ne završava se ovaj naš projekt, nastavljamo i u petom razredu. Do tada se nadam da će izrasti u jedan složan i uspješan kolektiv, i u obrazovnim i u odgojnim mjerilima.

6

RODITELJSTVO SE UČI

Pomoć roditeljima u osuješćavanju odgojnih metoda
Aida Čilić

Zovem se Aida Čilić i učiteljica sam u Osnovnoj školi „Suljo Čilić“ u Jablanici.

Tokom svog rada shvatila sam da mnoge poteškoće koje se javljaju između roditelja i djece proizilaze iz roditeljskog nepoznavanja osnovnih karakteristika uzrasta u kojem se njihovo dijete trenutno nalazi. I upravo pitanje: “Kako pomoći roditeljima?” bio je moj fokus u ovoj školskoj godini. Naprosto, nije dovoljno da roditelji samo osvijeste karakteristike uzrasta, potrebno je i da razviju vještine koje će im pomoći da poboljšaju svoj odnos sa djetetom. Odlučila sam im pomoći kroz niz radionica. Poslala sam roditeljima upitnik i svi su odgovorili da su spremni odvojiti svoje vrijeme jednom mjesečno i prisusustvovati radionicama za roditelje.

Radionice

Na prvoj radionici smo razgovarali o karakteristikama uzrasta. Za svaku od karakteristika roditelji su imali primjere da potkrijepe tačnost svojih navoda. Bilo je mnogo smijeha, kao i mnogo „aha trenutaka“. Neki su roditelji priznali da sad osjećaju griznju savjesti jer su vikali na djecu zbog nečeg što je razvojna karakteristika. Svi su nakon radionice izjavili kako su im se „otvorile oči“. Drugu radionicu sam osmislila s ciljem da roditelji osvijeste svoje odgojne postupke. Nakon nekoliko aktivnosti, s obzirom da nas niko nikad nije podučavao kako da odgajamo, zaključili smo da mi preuzmemo odgojne metode svojih roditelja, jer to je jedini model koji smo vidjeli („Uostalom, šta nama fali!“). „Kad sam ljuta na djecu, ja izgovaram potpuno iste rečenice kao moja majka“, rekla je jedna roditeljka. Potom smo razgovarali o odgojnim stilovima, načinima i našim reakcijama na dječije dnevne probleme. Na narednim radionicama smo se bavili elementima i načinima uspješne komunikacije sa djecom. Pred kraj radionice jedan me roditelj pitao da li prezentirano na radionici uvijek "pali" sa djecom. Odgovorila sam da ne, ali da je važno biti roditelj-primjer, to je najbolja odgojna metoda. Tokom perioda između dvije radionice roditelji su mi govorili da se ponekad pridržavaju, a ponekad ne pridržavaju „pravila“ u komunikaciji o kojima smo razgovarali. Htjela sam da shvate da je sve to proces i da za dobru komunikaciju treba vrijeme. To su prvi koraci u napretku.

Na radionici „Četiri jednostavna načina da pomognete djeci da govore o problemu“ roditelji su učestvovali u razgovoru mnogo više nego na prethodnim radionicama. Vjerovatno su se već osjetili sigurnim da progovore o svojim iskustvima u odgoju. Ponekad i to treba roditeljima - da u sigurnom okruženju progovore o sopstvenim iskustvima, o teškoćama na koje su nailazili, o brzim ili dugoročnim rješenjima koje su koristili.

I još ponešto o mom projektu...

Radionicu za roditelje, koju sam osmislila, preuzele su i kolegice u mojoj školi i realizovale je sa roditeljima u svojim odjeljenjima. Dvije radionice sam predstavila na seminaru za učitelje i odgajatelje u Tuzli. Povratne informacije govore da za ovakvim radionicama o postoji velika potreba i da su ih koristili odmah nakon seminara. Tokom petog razreda nastaviti ću sa radionicama za roditelje, jer mislim da osnaživanje roditeljskih kompetencija direktno utiče na napredak djece, kako socijalni, tako i akademski.

7

ИСХРАНА СЕ У ШКОЛИ УЧИ

Стратегија за развијање здравих навика у исхрани код ученика разредне наставе кроз пројекат „Хранимо се здраво!“

Катарина Грујичић-Достић

Зовем се Катарина Грујичић-Достић и професор сам разредне наставе у ОШ „Свети Сава“ у Фочи. У оквиру програма Наставничко водство одлучила сам се бавити проблемом правилне исхране. Правилна и здрава исхрана постала је један од најважнијих проблема савременог човјека. Здравствени проблеми и проблеми са исхраном често почињу у најранијем човјековом раздобљу - дјетињство је кључно за раст и развој. Сматрам да би школа требала бити мјесто које ће ученицима омогућити квалитетан почетак формирања здравих прехранбених навика, ако их прије доласка у школу нису стекли. Тиме би била остварена и једна од васпитних улога школе, које су помало занемарене науштрб њене образовне улоге.

Припреме

У почетку пројекта бавила сам се проучавањем разноврсне литературе везане за правилну исхрану. Директор Дјечијег вртића „Чика Јова Змај“ помогла ми је да дођем до литературе везане за здраву исхрану („Бирај право, расти здраво“) и подијелила је са мном искуство и идеје које су запослени у вртићу стекли кроз пројекат „Школе/предшколске установе пријатељи правилне исхране“. Обавила сам разговор и са љекаром те тако сазнала на чему бих требала инсистирати када је у питању правилна исхрана дјеце нижег школског узраста. Консултовала сам своје колеге са вишегодишњим искуством и размијенила с њима мишљење о навикама везаним за исхрану ученика, нарочито о ужини коју дјеца сваки дан доносе у школу.

Након тога сам на часу одјељењске заједнице разговарала с ученицима о исхрани (врстама намирница које радо конзумирају, оброцима, прехранбеним навикама у њиховим породицама, ономе шта воле да једу, а шта не, ужини коју носе у школу, послужењу које припремају за рођенданско славље и сл.) да бих утврдила шта већ знају и какви су њихови ставови о правилној исхрани. Чињеница је да су ученици о здравој исхрани знали доста, али се ипак кроз цио разговор протезала идеја да је „нездрава храна“ укуснија и да они користе сваку прилику да избјегну јела која не воле без обзира што знају да су здрава. На листи њихових омиљених намирница били су брза храна, газирана пића, слане „грицкалице“, пица, разни слаткиши,... Међу омраженим намирницама биле су разне врсте поврћа (грашак, буранија, спанаћ...), па чак и млијеко. Тада сам схватила да остваривање циља мог пројекта неће бити једноставно и почела сам сумњати да ћу наићи на отпор дјеце.

Први корак је био укључивање родитеља у пројекат. На родитељском састанку сам информисала родитеље о свом акцијском плану, одржала им кратко предавање о здравој исхрани и њеном значају, а затим смо разговарали о томе шта они могу да учине како би допринијели формирању правилних навика дјеце и цијеле породице. Родитељи су ову тему сматрали важном и дали су ми подршку. Искористила сам разговор с родитељима да сазнам која је „најмржа“ намирница сваком дјетету, што ћу касније употребити у једној од радионица.

Информисала сам дјецу и проширила њихово знање о основним појмовима везаним за правилну исхрану. На часу ликовне културе реализовала сам радионицу „Пирамида здраве исхране“. Ученици су, радећи у 4 групе, направили четворострану пирамиду (свака група по једну страну пирамиде) водећи рачуна да сврстају све намирнице потребне организму (које су претходно нацртали) на одговарајуће мјесто у пирамиди.

Рад с дјецом

На наредном часу с ученицима сам урадила радионицу „Приједлог за седмични јеловник“. Ученици су, радећи по групама, направили седмични јеловник за свој замишљени ресторан који ће задовољити све захтјеве правилне исхране. Том активношћу су показали да су знатно проширили знања о правилној исхрани и да су спремни да донекле мијењају властите навике везане за исхрану. Подијелила сам ученицима задатак за самосталан истраживачки рад: користећи све расположиве изворе (енциклопедије, часописе, интернет...) сазнати што више о намирници коју су добили и смислити начин на који ће ту намирницу представити другарима у разреду и убиједити их зашто је потребно и корисно да је једу. Користећи сазнања која сам добила од родитеља, потрудила сам се да сваки ученик добије ону намирницу коју не воли и избјегава у свом јеловнику (грашак, спанаћ, тиквице, риба, млијеко...). Током презентације „Представи задату намирницу“ ученици су користили различите начине представљања: причање, играње улога, шаљиве приче, састављање стихова.

Проширивање утицаја пројекта на остале ученике школе остварено је кроз сарадњу са Савјетом ученика наше школе у виду радионице „Воћне маштарије“. Радионица је обухватала информисање о правилној исхрани, разговор о негативном утицају реклама на формирање прехранбених навика дјеце (реализована је у сарадњи са наставницом француског језика, која ради са Савјетом ученика) и креативног дијела у ком су ученици користећи воће и поврће правили маштовите ликове, слике, воћне ражњиће и сл. Продукти радионице „Воћне маштарије“ били су изложени у холу школе (на одушевљење осталих ученика).

Здравље у канти за отпатке

При реализацији активности остварила сам одличну сарадњу са колегама и менаџментом моје школе, без чије помоћи и подршке не би било могуће остварити циљеве. Реализацијом овог пројекта утицала сам на ученике, на чланове њихових породица, на колеге у школи, а свакако и на себе. Нисам успјела да постигнем чудо и да преко ноћи промијеним навике везане за исхрану свих ученика и њихових породица. Нисам то ни очекивала. Најбољи показатељ да сам промијенила понеку прехранбену ученичку навику јесте ужина коју дјеца доносе у школу. Постала ми је навика да након сваког великог одмора бацам поглед у корпу за отпатке у учионици. Некадашни садржаји (флашице газираних сокова, кесице чипса, омоти чоколадица) сада су замијењени корама банана, огрисцима јабука, остацима домаћих сендвича што говори да код нас здрава храна добија битку.

RASPJEVANI UČENICI

Razvijanje aktivnog učenja stranog jezika kroz igru, pjesmu i glumu

Jasmina Muhić

8

Moje ime je Jasmina Muhić i nastavnica sam engleskog jezika u Osnovnoj školi „Edhem Mulabdić” u Zenici. Kada sam počela raditi kao nastavnik u školi prva stvar koja mi je pomalo smetala bila je stereotipnost u nastavnom procesu. Očekivalo se da učim od starijih kolega, ali moja kreativnost me odvela drugim putem. Nisam željela da se svaki moj čas svodi na učenje, pisanje nepoznatih riječi, slušanje, prevođenje.

Željela sam unijeti novine u nastavu.

Počela sam u uvodnim ili završnim dijelovima sata puštati njihove omiljene pjesme (pop, rock, hip hop) koje su sa uživanjem slušali i pjevali. Nakon toga bih im podijelila tekst pjesme u kojem sam izostavila pojedine riječi; njihov zadatak je bio da pažljivo slušaju pjesmu i upišu riječi na predviđeno mjesto. Učenici su sa lakoćom pjevali. Primijetila sam da na ovaj način jako dobro vježbaju pravilan izgovor. Veoma pažljivo sam birala pjesme, pazila na tekst da bude prilagođen njihovom uzrastu. Na koncu su me učenici molili da se sastajemo van redovnih časova kako bismo pjevali. Tako je nastao naš hor. Naš prvi nastup je bio za Dan škole gdje su se učenice starijih razreda pjevale "Rolling in the Deep".

Osim pjevanja, i glumom sam osvježila svoje časove. U nižim razredima u programu postoji dio koji se odnosi na učenje, čitanje poznatih dječijih priča. Svim odjeljenjima četvrtih razreda, nakon obrade, podijelila sam uloge za priču „Little Red Riding Hood“ („Crvenkapica“). Svi učenici su imali svoju ulogu i prvo su mnogo vježbali, čitali, usavršavali izgovor. Imali su određeno vrijeme da nauče svoj tekst napamet. Kada sam ih prvi put čula i vidjela sa kojim žarom glume, bila sam oduševljena i ponosna. Učenici su donosili svoje skromne kostime i rekvizite.

Predstave u krugu škole

"Crvenkapicu" su igrali i u drugim odjeljenjima. Pljesak njihovih drugara pokazao je da su dobro uradili svoj posao. Vrhunac njihovog oduševljenja je bio kada su članovi Multimedijalne sekcije škole došli da snime njihovu predstavu. Bili su ponosni i nastojali da sve bude u redu. Tokom rada na predstavi mnogo mi je pomogla „Projektivna predstava“ sa ponuđenim modelima nenasilnog rješavanja konflikta kroz igru i predstavu, kao glavne aktivnosti. Bilo je očito da su učenici pomagali jedni drugima, uživali u timskom radu i prijateljstvu. Uslijedila je i druga priča: „Three Little Pigs“ („Tri mala praščića“); napravili su i roze njuškice od kartona. U petom razredu uvježbali smo narodnu južnoafričku pjesmu „Lion Sleeps Tonight“ poznatu i kao „Wimoweh“ iz crtanog filma "Kralj lavova". Već odavno se učenici opuštaju uz „The Cup Song“ u izvedbi Anne Kendrick. Svi imaju svoje čaše kojima odlično barataju. U svemu ovom sam imala veliku podršku mojih radnih kolega, naročito učiteljica. Roditelji su djeci pomagali oko kostima i rekvizita.

Pozitivne promjene

Mnogi učenici su pokazali veću motivaciju i entuzijazam kada je riječ o učenju i zalaganju na časovima engleskog jezika. Neki učenici koji su ranije bili tako tihi i suzdržani, nakon pjevanja i glume na časovima, često su znali zablistati i pokazati mi svoju drugu stranu. Nastavnici iz mog aktiva počeli su također spremati i vježbati pjesme sa učenicima tako da na školskim priredbama sve više se pojavljuju engleski i njemački jezik. Ono što je također bitno je da su roditelji oduševljeni ovim načinom rada jer vide koliko su njihova djeca sretna i zadovoljna. Sve ovo je jako važno za mene jer znam da sam uradila nešto dobro, inovativno. Učenje kroz igru, pjesmu i glumu će postati uobičajena praksa, nešto što se pokazalo kao jako kvalitetno i dobro. Išli smo i u Bosansko narodno pozorište gdje smo gledali predstavu "Crvenkapica" u izvedbi profesionalnih glumaca od kojih su mali glumci mnogo naučili.

ĐACI POUČAVAJU JEDNI DRUGE

Strategija razvijanja kritičkog mišljenja i refleksije radi unapređenja funkcionalnog znanja

Muamera Lindou

9

Zovem se Muamera Lindou i učiteljica sam u OŠ "Džemaludin Čaušević" u Sarajevu.

Početkom V razreda uočila sam propuste u svom vođenju odjeljenja - obaveze su đaci izvršavali da bi izbjegli kaznu i da bi dobili dobru ocjenu. Zbog toga sam u petom razredu odlučila raditi na razvijanju kritičkog mišljenja i refleksiji kako bi učenici što češće svoje znanje stavljali u funkciju.

Novo okruženje za učenje

Zajednički rad na preuređenju učionice pomogao je da se učenici osjećaju korisnijim. Sve novo na zidovima imalo je svoju svrhu - učenici su prema afinitetima pripremali zanimljivosti (pitanja iz prethodne lekcije, ukrštenice, kratke podsjetnike na najvažnije sadržaje tema koje smo obrađivali) za nastavni predmet koji odaberu. Podijeljeni u timove osmišljavali su izgled svog prostora, redovno i u kontinuitetu kako se ne bi izgubio smisao aktivnosti. Ako bi slučajno iz nekog razloga trebali boraviti u drugoj učionici, bilo bi negodovanja, najljepše su se osjećali u okruženju koje su sami kreirali. Timovi nisu imali zadatak samo ukrasiti zidove, već poučavati i druge učenike onome što su najbolje znali. Ovaj zadatak im je pomogao da počnu kritički razmišljati - suočeni sa učenicima koji ne znaju odgovor na njihova postavljena pitanja, sami su počeli tražiti načine da pouče druge. Nisam morala ni biti prisutna u uvodnom dijelu časa jer bi učenici već nastupali tako što bi postavljali pitanja za ponavljanje u skladu s našim prethodnim dogovorima. Više nisam bila jedina koja priča o potrebi učenja.

Boje i zvjezdice

Kako bih podigla odgovornost učenika na još veći nivo i podstakla ih na samorefleksiju, dobili su zadatak da vode tabelarni pregled svih svojih ocjena. Na zid učionice okačila sam tabelu koja nam je služila za unošenje dobijenih ocjena. Tabela sadrži četiri kolone, jer sam na jednom od časova odjeljenjske zajednice formirala ujednačene četiri grupe. Svaka grupa ima odgovarajuću boju. U koloni za svakog člana grupe predviđen je prostor podijeljen na pet dijelova, za svaku ocjenu po jedan. Ocjene se ne unose brojem, već se kvadratić boji kako stoji u legendi. Osim ocjena, dobijaju se i zvjezdice za izuzetne rezultate, svaki predmet ima drugu boju zvjezdice; crna zvjezdica je za nedisciplinu, crvena zvjezdica za izuzetno ponašanje. Bodovi se sabiraju svake druge sedmice radi analize, a finalno sabiranje je na kraju mjeseca kada se proglašava i nagrađuje najbolja grupa. Bodovanje se vrši tako što se sabiraju ocjene i zvjezdice, svaka zvjezdica nosi pet bodova, crna zvjezdica umanjuje grupi deset bodova. Cilj tima je postići što veći rezultat poslije mjesečnog brojanja. Na sastancima timova analizirali bi svoj rad i navodili razloge postignutih rezultata. Grupe su imale slobodu da na određeno vrijeme isključe člana koji, i pored uputa, pomaganja i dogovora, ne doprinosi grupi. Poslije mjesečnog prebrojavanja bodova sa pobjedničkom grupom odlazim na kolače. Roditelji su imali mogućnost drugačijeg i vizuelno preglednijeg uvida u postignute rezultate svog djeteta. Također, kolege iz škole primjenjivale su slične tabele za zadaću, izostanke i disciplinu.

Uspjesi

Nakon ovakvog rada u odjeljenju, drugi nastavnici, koji im predaju, primijetili su da je odjeljenje postala snažnija zajednica, spremna na veću saradnju; učenici često ostaju i poslije nastave ili dolaze prije nastave kako bi poboljšali svoj "zidni kutak"; poboljšali su vlastitu pismenost - pisali su bolje sastave jer su usmenim jezikom bolje baratali nakon brojnih sastanaka timova gdje su analizirali svoje mjesečne rezultate; jedna učenica je drastično popravila svoje ocjene jer je htjela da njen tim bude zadovoljan njenim doprinosom; i tokom velikog odmora đaci jedni drugima, ako je potrebno, pojašnjavaju gradivo. Dajući djeci vrlo odgovorne zadatke, ne potcjenjujući njihove mogućnosti, učinila sam da se osjećaju bitnim što je dovelo do njihovog maksimalnog angažmana. Njihovo znanje je stavljeno u funkciju tako što su postali svjesniji da uloženi trud uvijek daje rezultat.

PETAČIĆI NA ČASOVIMA UČENIKA VI RAZREDA

Razvijanje strategije za uspješnu socijalizaciju i adaptaciju učenika razredne nastave u predmetnoj nastavi

Anera Zagrljača

10

Zovem se Anera Zagrljača i profesorica sam razredne nastave u OŠ "Husein ef. Đozo" u Goraždu. U svom radu sa djecom vodim se osnovnim načelom da svako dijete ima predispozicije da odraste u dobrog čovjeka, korisnog sebi i drugima. Smatram da je izazov profesije pronaći i razvijati te predispozicije. Prošle školske godine "predavala" sam nastavnicima u ruke novu generaciju učenika - završavali su V razred. Često sam mislila o tome kako će se oni "snaći" u VI razredu. Razgovarali smo o tome. Bila sam zapanjena njihovim odgovorima. Uglavnom su navodili da su od braće, sestara, rodbine, prijatelja iz starijih razreda čuli šta ih sve čeka kada im nastavnici počnu predavati; a malo lijepog su čuli.

Razbijanje predrasuda

Odлучila sam pomoći svojim učenicima da razbiju predrasude o prelasku u predmetnu nastavu. Predložila sam im da istraže šta ih čeka u VI razredu. Bila sam uvjerena da bi projekat mogao pomoći mojim učenicima da što lakše prebrode prelazak iz razredne u predmetnu nastavu, koji u svakom slučaju može biti težak. Dogovorili smo se da učenici prisustvuju časovima u VI razredu da bi posmatrali kako rade, šta uče i s čime se susreću njihovi stariji drugari. Cilj mi je bio da moji učenici osjete kako to izgleda poučavanje u predmetnoj nastavi, koje probleme imaju učenici, kakav je njihov odnos sa nastavnicima, koliko obaveza imaju i sl. Na kraju sam željela da formiraju stavove na osnovu iskustava baziranih na stvarnim činjenicama, a ne na osnovu tuđih prepričanih doživljaja.

I moje kolege predmetni nastavnici rekli su mi da učenici u VI razredu dolaze preplašeni, zbunjeni, nepripremljeni te da su zainteresirani da učestvuju u mom projektu. Pristali su da učenici V razreda kao posmatrači budu na časovima učenika VI razreda. Održala sam roditeljski sastanak i roditeljima prezentirala ideje. Bili su saglasni da njihova djeca obilaze druga odjeljenja.

Izradili smo plan posjete časovima. Učenici su u toku dva mjeseca obišli 4 odjeljenja VI razreda i boravila na 10 časova po njihovom vlastitom izboru. Listu praćenja učenici su popunjavali nakon svake posjete. Pored osnovnih podataka, lista sadrži i neke konstatacije vezane za ponašanje i aktivnosti učenika na času, metode i postupke učenja, načine komuniciranja te njihovo vlastito mišljenje o času. Nakon svake posjete učenici su razmjenjivali mišljenja, iskustva, te utiske o svemu što su doživjeli. Vodila sam razgovor i sa kolegama. Oni su bili znatiželjni da saznaju šta učenici misle o času.

Nakon posjeta kreirali smo brošuru kao vodič za VI razred. To je knjižica u kojoj su učenici napisali poruke za svoje vršnjake, iznijeli svoja mišljenja o predmetnoj nastavi zasnovana na ličnim iskustvima. Brošuru su potkrijepili izrekama i ukrasima. Nakon štampanja podijelili smo je drugarima iz ostalih odjeljenja.

Rezultati

Ovim projektom učenici su naučili kako istražuju problem, kako saradnja u među njima u odjeljenju i sa učenicima iz drugih odjeljenja utiče na učenje, razvijali su vještine komuniciranja, izoštrili sposobnosti posmatranja i uočavanja, poboljšali kreativnost i izvođenje zaključaka. Meni je bilo iznimno zadovoljstvo slušati njihova prepiranja oko toga koja je situacija ispravna, a koja nije. Osjetila sam olakšanje, mislim da će lakše premostiti prelaz između razredne i predmetne nastave. Smatram da su i kolege bili zadovoljni ovim projektom. Roditeljima sam prezentovala rezultate projekta i uputila ih kako će pomoći svojoj djeci da se što bolje i brže adaptiraju i snađu u novim situacijama. Svoj projekat ću predložiti kolegicama koje će podučavati djecu u petom razredu naredne školske godine. Nadam se da će i one pokušati isto ili proširiti projekat nekim novim idejama.

NASTAVA U PRIRODI

Prevazilaženje stereotipa o likovnoj kulturi

Zijad Hasić

11

Zovem se Zijad Hasić i nastavnik sam likovne kulture u osnovnoj školi "Kiseljak 1" u Bilalovcu.

Mislim da postoji pogrešno shvatanje predmeta Likovna kultura u našem društvu. Jedan čas sedmično nije dovoljan da bi pomogao učenicima u razvijanju kreativnosti i razumijevanju estetike. Posljedice toga vidljive su u lošem odnosu domaćeg stanovništva prema okolišu, arhitekturi, itd. Kroz likovnu kulturu učimo da razlikujemo sklad od nesklada, da volimo prirodu jer nas inspiriše kao neiscrpan motiv za crtanje, slikanje i modeliranje. Prava smisao likovne kulture nije u tome da učenici nauče samo da crtaju već da ponude vlastita rješenja, da pokažu kako ne mora nužno biti samo jedno rješenje. No, na časovima su đaci često "krali" ideje jedni drugima, precrtavali tuđe radove, nisu imali priliku pokazati vlastiti dar.

Atelje izvan zidova

Odlučio sam da sa učenicima od V do VIII razreda na drugačiji način stvaram motivaciju. U dogovoru sa direktorom i nekoliko kolega iz škole napravio sam sa djecom likovnu radionicu u prirodi. Crtanjem i slikanjem u prirodi stvaramo vezu među različitim oblicima, bojama, veličinama, smjerovima, kao osnovnim likovnim elementima, za gradnju likovne kompozicije. Način crtanja i slikanja djeci postaje novi doživljaj. Umjesto klupe na kojoj crtaju u školi, sad im se otvara prilika da slikaju pomoću poljskih stalaka, da biraju mjesto sjedenja i druge pogodnosti, nisu ograničeni prostorom. Dok su slikali u prirodi, pokazali su zainteresiranost i fokusiranost; radovi učenika postali su kreativniji, slobodniji, maštovitiji u odnosu na njihove "školske" crteže. Nije bilo istog rada, istih ideja, nestalo je precrtavanja. Nakon završetka likovne radionice napravili smo izložbu svih radova koju su mogli pogledati roditelji, mještani i djeca. Oduševljenje i euforija trajala je nekoliko dana. U ovoj našoj aktivnosti pomogli su nam načelnik općine i Omladinsko udruženje „Fatih“ Milodraž.

Umjetnost na ambalaži

Osvježio sam i rad u učionici - na času sa učenicima VIII razreda pokazao sam kako tanki bakarni listići ili ambalaža od majoneze, kečapa, krema i slični materijali, po kojima se može stvarati reljefni crtež, mogu poslužiti kao nova površina za likovnu kreativnost. Za ovaj zadatak potrebno je komad mekanog lima, filc (spužvica) ili kuhinjski papir i tupa olovka. Kuhinjski papir je podloga na koju daci stavljaju limiće i tupom olovkom, uz blage pritiske, crtaju na njihovoj poleđini. Nakon izrade crteža na drugoj strani javlja se reljefni crtež, koji učenik premaže crnim tušem i sačeka da se tuš osuši; nakon toga brišu tuš sa ispupčenih dijelova crteža i od kartona izrezujemo okvir (paspartu) na koji ćemo zalijepiti rad. Na kraju smo sve radove pričvrstili na jednu površinu. Analizirali smo, upoređivali, zaključivali, donosili sudove.

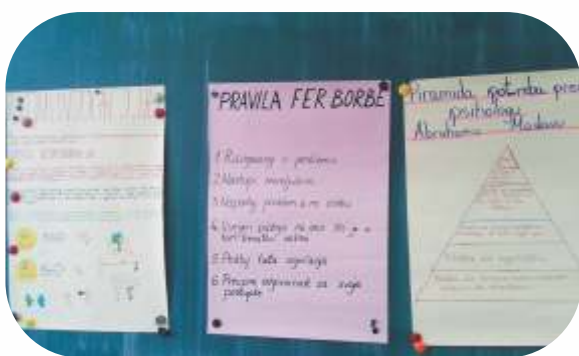
Poticanje djece na aktivo učešće u radu osnovni je cilj svakog nastavnika. Kreativnost je bit promjene, težište likovnog stvaralaštva prilagoditi svakom djetetu posebno, razviti dječije potencijale. Bitno je naglasiti da likovna kreativnost nije isključivo vezana za nadarenost i talenat, nego se ona potiče, razvija kroz različite aktivnosti, prema dječijim sposobnostima i mogućnostima. U budućnosti nastojim da okupljam djecu iz različitih škola na jednom mjestu i da uz pomoć kolega nastavnika pomažemo u njihovom intelektualnom razvoju.

URŠNJAČKA EDUKACIJA

Asertiuna komunikacija kroz radionicu: Djeca djecu uče komunikaciji

Edina Borčilo

12

Zovem se Edina Borčilo i nastavnica sam Bosanskog jezika i književnosti u OŠ „Edhem Mulabdić“ u Zenici.

U dugogodišnjem radu s djecom shvatila sam da je većina problematičnih situacija proistekla iz loše komunikacije. Odlučila sam pomoći učenicima koji svjesno ili nesvjesno ulaze u konflikte. Namjera mi je da učenici shvate šta su njihove stvarne potrebe, kako da izgrade samopoštovanje i samopouzdanje, kako da se zauзму za sebe bez da nanose štetu drugome. Cilj projekta jeste i da doprinese pozitivnoj atmosferi u cijelom školskom kolektivu. Na samom početku rada tražila sam stručnu suradnju pedagoga, a podršku od direktorice i kolegica s kojima svaki dan radim u smjeni.

Aktivnosti u Projektu

Oformila sam tim od osam učenika kojima sam izložila plan rada. Željela sam da kroz određene korake uradimo radionicu u kojoj će učenici biti edukatori na časovima odjeljenjske zajednice pojedinih razreda, uz moje mentorstvo. Uputila sam ih na istraživanje o asertivnoj komunikaciji: jedni su odlazili u biblioteku i donosili literaturu koju smo zajedno iščitavali, drugi su posjećivali pedagoga i dobijali savjete, stručni materijal i smjernice za pravljenje radionice. Kada su učenici proučili literaturu, odlučili smo anketirati učenike u dva odjeljenja da bismo istražili koliko često dolaze u konflikte, koji su razlozi, kako ih rješavaju i kako reaguju na njih, od koga traže pomoć. Jedna učenica je uradila odličnu obradu podataka u postocima gdje smo vidjeli da je našim učenicima zaista potreban razgovor o asertivnoj komunikaciji. Anketa nas je uputila i na to koje materijale da bismo za radionicu i na šta da stavimo poseban akcent. Uočila sam izvanrednu suradnju među učenicima u projektu, jedni drugima su pomagali da razumiju materijale, vježbali zajedno "ja poruke", sami su odlučili u kojim razredima će voditi radionice i kako će tražiti povratne informacije.

Radionicu smo nazvali "Djeca djecu uče komunikaciji". Nakon uvježbavanja, dogovorili smo održavanje četiri radionice - dvije u dva odjeljenja šestog razreda, jednu u sedmom i jednu u osmom razredu. Sve četiri radionice održane su u mjesecu martu 2015. Veoma je važno napomenuti da sam s kolegicom, nastavnicom matematike, ostvarila suradnju na višem nivou. Grupa učenika iz njenog razreda, radeći na komunikaciji, uvježbali su dva skeča u kojima su predstavljene dobra i loša komunikacija na jednoj situaciji. Tako da smo na radionici imali i goste, male glumce, čiji su skečevi bili uvod u temu radionice. Radionice su protekle bolje nego što smo očekivali. Učenici iz projekta su bili maksimalno vješti u vođenju radionice, a njihova publika, učenici u odjeljenjima, pokazala je spremnost na suradnju i zainteresovanost za temu.

Rezultati

Na slijedećem sastanku zajedno smo analizirali radionicu i povratne informacije učenika. Zaključili smo da naš trud nije bio uzaludan. Uvidjeli smo da su djeca dosta toga naučila, da su znalački otkrili i rasvijetlili problemsku situaciju u materijalu na kojem su radili, i da su predložili jasna i konstruktivna rješenja za postojeće probleme. Učenici koji su vodili radionicu rekli su da su sami sebe osvijestili - shvatili su svoje greške u komunikaciji i pokušat će to primijeniti u vlastitom životu. Međutim, i ja sam dosta naučila. Učila sam zajedno sa djecom, često se smijala, i čini mi se da sam u jednom momentu i sama postala dijete. Smatram da je ovo jedan od načina da učenike naučimo da je i komunikacija nešto što se usvaja, vježba, da pozitivnom komunikacijom lakše koračamo kroz život i uspješno se nosimo sa svim problemima.

ZANIMLJIVI ČASOVI MATEMATIKE

Podsticanje i razvijanje uršnjačke saradnje i davanje testova na dva nivoa u cilju stvaranja pozitivnije slike o matematici

Nina Mrvoljak

13

Ja sam Nina Mrvoljak, profesor matematike i informatike u OŠ "Džemaludin Čaušević" u Sarajevu.

Najveća dilema u mom profesionalnom životu jeste pitanje zašto je matematika teška učenicima – da li zato što zahtijeva učeničke vještine koje nemaju, zato što imaju predubjeđenje da je sadržaj predmeta težak, ili su pak nastavnici matematike odgovorni za otpor prema tom predmetu. Ključni problem u matematici je otpor većine učenika i strah od bilo koje provjere njihovog znanja, bilo da je u pitanju kratki usmeni odgovor iz klupe, test, a pogotovo izlazak pred tablu. Pred sobom sam imala jasnu sliku i cilj – promijeniti odnos učenika prema matematici, kao i sam odnos među učenicima.

Željela sam, koliko je to moguće, da podignem nivo motivacije svih učenika kada je u pitanju matematika, da im pomognem da u ovom predmetu ostvare svoj maksimalni potencijal, da nemaju strah od ispitivanja, kao i da shvate beneficije interaktivnog rada.

Organizacija nastave i bilješke u sveskama

Tokom školske godine uvodili smo nove aktivnosti. Jedna od tih aktivnosti je biranje sveske mjeseca (prema urednosti i organizaciji). Učimo kako isticati najvažnije i kako u skladu sa tim organizovati lekciju, što pomaže kreirati i vlastitog načina učenja. Na kraju drugog polugodišta biramo tri finalne sveske u svakom odjeljenju, a zatim glasamo za najbolju svesku tekuće školske godine. Uveden je i grupni rad (interaktivno učenje) na časovima vježbe - bolji i slabiji učenici u grupama, gdje jedni drugima pomažu u izvedbi zadataka i u objašnjavanju, pri čemu sakupljaju i pluseve. Određeni broj pluseva vodi do ocjene. Što se tiče dobrovoljnog izlaska pred tablu svaki izlazak je plus, minusa nema, niti jedinice, a težina zadatka diktira koji se od dva tipa dobija, veliki ili mali plus. Ko izade objašnjava zadatak razredu detaljno, korak po korak. Učeniku/ici koji se ne snađe pred tablom, a javio se, pomaže razrednik, tako da svakako dobije podsticajni plus. Za zadatke svaki mjesec imamo "inspektora/icu" koji/a vodi redovnu evidenciju. Primjetili smo da to rezultuje redovnijim pisanjem zadataka. Testove pripremamo na dva nivoa - uobičajeni i oni lakši (za maksimalnu ocjenu 3). Učenicima se daju oba testa tako da oni sami biraju koji će raditi. Na časovima dopunske nastave učimo zajedno 30 minuta neke osnovne matematičke oblasti, a onda zadnjih 15 minuta učenici pokazuju koliko su usvojili znanje. Ovde opet nema minusa, ni jedinica, mogu ne dobiti ništa ako nisu dovoljno savladali, a ako jesu, onda dobiju ili plus ili ispravljenu ocjenu.

Promjene

Na kraju školske godine vidjele su se promjene u radu na časovima matematike i koliko su iste pomogle učenicima da bolje savladaju predviđeno gradivo. Velika većina njih je već od septembra do kraja I polugodišta napravila nevjerojatnu promjenu u načinu pisanja i vođenja sveski. Najveći uspjeh je to što se timski rad sa časova matematike prenio i na druge predmete, gdje učenici jedni drugima pomažu kad god zatreba. Mnogo više učenika se dobrovoljno javlja da na tabli riješi zadatak. U II polugodištu se čak dva puta javila učenica koja ima poteškoće u učenju i čiji je nivo znanja iz matematike zaista skroman. Međutim, ona se javila procijenjujući da uz pomoć drugih učenika može riješiti zadatak. Reakcija razreda bila je zadivljujuća. Konačno, lakši tip testova (maksimalna ocjena 3) je smanjio broj jedinica u razredima. U odnosu na I polugodište kada je bilo mnogo negativnih ocjena, na kraju školske godine nismo imali niti jednu.

Dodaću na kraju da se u radu i organizaciji nastave najviše vodim svojim iskustvom u dosadašnjem radu, idejama sa radionica Nastavničkog vodstva i reakcijama učenika na svaku od uvedenih aktivnosti. Kao prosvjetni radnik u poslu dajem maksimum od sebe i trigram za novim idejama, koje pokušavam implementirati u svoje časove. Evidentan uspjeh i pozitivne promjene kod učenika, u učenju, u njihovom odnosu prema predmetu i prema drugarima u razredu, me motivišu na svakom nivou. Jasno mi je da ovo čime se bavim jeste moj poziv i da su djeca moj profesionalni, ali i životni pokretač.

UMJETNOST OD STAROG NOUINSKOG PAPIRA

Razvijanje strategije za poboljšanje ekološke svijesti

Jasminka Pleh

14

Zovem se Jasminka Pleh i profesor sam razredne nastave u OŠ "Husein ef. Đozo" u Goraždu. Primijetila sam da učenici ne iskazuju dovoljno kreativnosti i maštovitosti, da su više posvećeni usvajanju znanja bez ulaganja interesovanja i dodatnog istraživanja. Iako postižu dobre rezultate, sve više postaju ravnodušni za dešavanja u svojoj okolini, što direktno utiče na motivaciju za dodatne aktivnosti - sve ju je manje. Zajedno sa kolegicama Samirom Kanlić, Seminom Klapuh i Mirnesom Kazagić, koje su primijetile isto što i ja, željela sam ukazati na važnost očuvanja životne okoline. Projekat smo nazvale „Budimo ekološki osviješteni i odgovorni“. Prvobitni cilj projekta bio je da radimo na zaštiti životne sredine kroz aktivnosti prikupljanja, razvrstavanja i prodaje otpadnog materijala.

Radionice za đake i roditelje

Sa ciljem projekta i planiranim aktivnostima upoznali smo učenike, roditelje, menadžment škole i predstavnike lokalne zajednice. Kroz niz predavanja za učenike i roditelje ukazali smo na važnost očuvanja životne sredine. Učenike smo zainteresovali idejom da učine nešto korisno za sredinu u kojoj žive. Počeli smo sa prikupljanjem starih novina i izradom prvih učeničkih proizvoda od papira koje smo pripremili na časovima vannastavnih aktivnosti. Pripremili smo izložbu za roditelje gdje smo prezentovati naše prve radove. Roditelje smo pozvali da zajedno sa svojom djecom učestvuju u našim kreativnim radionicama „Od otpada do gotovog proizvoda“ gdje smo izrađivali ukrasne predmete od novina. Od tada nam pružaju nesebičnu podršku i pomoć koja nam je bila veoma neophodna.

Željeli smo projekat prezentovati i u našoj zajednici. Učenici su razgovarali s načelnikom općine, kantonalnim ministrima obrazovanja i privrede. Podstaknuti dječijim entuzijazmom, obećali su finansijsku podršku i partnerstvo u projektu. Na samom početku menadžment škole sklopio je ugovor sa lokalnom firmom „Janjina“ koja se bavi otkupom otpadnog materijala, tako da smo osigurali prijevoz i otkup otpada. Projekat je postao samoodrživ.

Djeca edukatori

Kako su aktivnosti odmicale, redovne radionice su sve više prerastale u ugodno druženje koje je jačalo saradnju porodice i škole, poboljšavalo komunikaciju između roditelja i djece, učenika i njihovih nastavnica. Roditelji su više puta aktivno sudjelovali u radionicama koje su se nastavljale u kućama mališana do kasno u noć. Uz njihovu pomoć izrađivali smo različite predmete od recikliranog otpada (novina) gdje smo svi zajedno uživali u izradi predivnih, upotrebnih predmeta koje smo odlučili prodati za Dan škole i finansijski pomoći našoj oboljeloj sugrađanki. Zahvaljujući lokalnim medijima koji su pratili naše male humanitarce ubrzo smo dobili poziv od uposlenika vrtića „SOS Kinderdorf“ i vrtića „Sunce“ da ih posjetimo i prenesemo svoja iskustva u iskorištavanju otpadnog materijala na maštovit i kreativan način. Bila sam ponosna i oduševljena vodstvom svojih učenika koji su od male, nestašne djece sve više prerastala u male edukatore koji su dobili priliku da svoja kreativnost i znanje prenesu u širu društvenu zajednicu. Aktivnosti su podržali predstavnici organizacije World Vision.

Lokalne vlasti pomogle su da naša i još tri škole dobiju kontejnere za sortiranje otpada - donacija organizacije „Eko život“ iz Tuzle s kojima tek počinje naša saradnja.

Stvarni rezultati

Igrom, uvažavanjem različitosti, stvaranjem divnih proizvoda od recikliranog materijala sve više se kreira produktivna klima u kojoj svi mi uživamo u stvaranju nečeg novog što je naš zajednički rad na koji smo ponosni.

Ovim završavamo ovaj dio projekta koji će se razvijati i nadograđivati sve dokle god postoji interes, inspiracija i motivacija djece. Kroz radionice Nastavničkog vodstva sam motivisana i ohrabrena da budem voditelj promjena u nastavnoj praksi. Zahvaljujući njima postakla sam sebe i svoje učenike te roditelje da utičemo na promjene u obrazovnom sistemu.

Na projektu radile: Jasminka Pleh, Samira Kanlić, Semina Klapuh i Mirnesa Kazagić

ДЈЕЧИЈИ ДНЕВНИК

Унапређење новинарских компетенција кроз литерарну секцију с циљем развијања медијске писмености

Душко Крсмановић

15

Моје име је Душко Крсмановић и професор сам српског језика и књижевности у ОШ „Свети Сава“ из Фоче.

Однедавно водим литерарну секцију наше школе. Неколико година ова секција није функционисала па сам добио задатак да је обновим. Секцију похађају ученици узраста од VI до IX разреда.

Одлучио сам да рад у секцији организујем на другачији начин у односу на традиционално схватање како ученици на овој секцији само пишу.

Важније ми је било да код ученика развијем способности и вјештине које су карактеристичне за комуникацију у 21. вијеку.

Прије свега, посебну пажњу сам посветио развијању медијске писмености код ученика. Кроз различите активности у редовној настави српског језика схватио сам да ученици мало знају о томе шта су медији, каква је њихова улога у савременом друштву, какве су њихове предности у односу на традиционалне видове комуникације и преношења информација те које се све опасности крију на медијском небу.

И ми можемо направити ТВ емисију

Једна од активности другачије литерарне секције је и Дјечији дневник. Покушао сам да кроз Дјечији дневник ученицима приближим начин како медији функционишу и да им понудим да сами креирају медијске садржаје који су им прихватљиви и одговарајући њиховом узрасту, за разлику од онога што им се нуди на бројним телевизијским каналима. Основна замисао састојала се у томе да ученици прате догађаје из ближе околине (школе и локалне заједнице), да их документују (у сарадњи са историјско-документарном и фотографском секцијом) и да од сакупљеног материјала праве ТВ прилоге за Дневник, поштујући основне новинарске принципе објективности, сажетости и јасности. На часовима литерарне секције ученици су се договарали шта је то што је битно и о чему би се могао правити ТВ прилог. Кроз рад на Дјечијем дневнику ученици су стекли много знања и искустава која се тичу новинарског посла, научили су како се пишу вијести, шта мора да садржи свака вијест, на која питања да одговори и сл. Осим тога, стекли су и нова информатичка знања, научили су како се монтирају филмови уз помоћ програма Мајкрософт муви мејкер. Поред ТВ прилога, у садржај Дневника ушле су и рубрике „Јесте ли већ чули да...“, рекламни блокови, краћи документарни филмови, као и краћи играни филмови. На свом YouTube каналу поставио сам неколико издања Дјечијег дневника.

У почетку су ученици били јако „стегнути“ када је требало обавити неки новинарски задатак, било им је неугодно да саговорницима постављају питања и да комуницирају као прави новинари, посебно када је требало да разговарају са старијима. Исто тако, већина ученика је осјећала неки врсту страха од јавног наступа, а посебно страха од камере. Често се дешавало да ученик има добру идеју за снимање материјала, али кад стане пред камеру, заборави све што је мислио да каже или уради и онда се прилично разочара. Међутим, након неколико таквих покушаја, страх се полако повлачио тако да смо на крају процеса имали ученике који су без проблема стајали пред камере, постављали питања и сами говорили.

Бројне промјене

Посебну захвалност дугујем колегиници Данки Прстојевић која је заједно са мном задужена за рад литерарне секције, затим колеги Милану Зечевићу, координатору историјско-документарне секције, и Блашку Трифковићу, наставнику математике и информатике који нам је помогао око монтаже материјала у Мајкрософт муви мејкеру. Истакао бих и одличну сарадњу са Слободанком Декић из сарајевског Медиацентра, са којом смо радили на пројекту „Једнакост за све“ и том приликом научили много о писању новинских чланака, снимању краћих видео записа и фотографисању, што нам је много помогло у овом нашем пројекту. Када смо, након нових знања стечених на поменутом пројекту, поново погледали материјале снимљене прије обуке, видјели смо колико грешака је било присутно у нашем дотадашњем раду.

Промјене које је изазвао развојни програм бројне су. Посебно бих истакао унапређење новинарских вјештина код ученика, подизање нивоа самопоуздања и самопоштовања, развијање и његовање тимског рада и тимског духа. Рад на развојном плану показао је и неке моје скривене таленте и интересовања. Мислим да сам унаприједио своје организаторске способности, а некако ми се чини да сам постао добар мотиватор тако да су ученици рад на секцији сматрали забавом, а не само још једном обавезом коју им школа намеће. Мислим да сам тиме постигао циљ и остварио првобитну намјеру да литерарну секцију приближим ученицима, учиним је занимљивом, а прије свега корисном.

OSLIKAUVANJE STAKLA

Likovno kreativna sekcija održivog razvoja

Jasmina Biberkić

16

Zovem se Jasmina Biberkić, nastavnica sam razredne nastave i likovne kulture u OŠ "Ivan Goran Kovačić" u Gradačcu. Iako radim kao učiteljica, vodim i Likovnu sekciju sa starijim učenicima, od VI do IX razreda. Primijetila sam da su naši učenici rijetko osviješteni o vlastitim kreativnim resursima. Nisu edukovani da umjetnost može biti i dobar osnov za pokretanje vlastitog posla. Zamisao mi je bila pokrenuti likovnu sekciju održivog razvoja. Htjela sam da vrlo kreativnu djecu podučim kako svoje slikarske sposobnosti mogu koristiti za ukrašavanje raznih upotrebnih predmeta koje dalje mogu biti poklonjeni ili prodati. Razgovarala sam sa kolegama koji su bili zainteresovani za slične ideje, a svoju ideju sam saopštila i upravi škole. Svidjela im se i pomogli su mi kupovinom materijala potrebnog za rad na sekciji.

Bitno je organizovati rad

Predložila sam manjoj grupi učenika da za početak krenemo sa oslikavanjem staklenih teglica i izradom dekorativnih bočica koje ćemo pokazati roditeljima i drugim zainteresiranim mještanima Gradačca. Da bih djecu što više zainteresovala za rad, koristila sam stručnu literaturu iz oblasti rada na staklu gdje su objašnjene tehnike i sredstva koja se mogu koristiti. Pet učenika koji pohađaju ovu sekciju posjetilo je i udruženje Centar za aktivno starenje gdje su vidjeli kako članovi tog udruženja – slikari amateri - stvaraju svoje slike.

Učenici su predlagali motive koje bismo mogli oslikavati na predmetima - dogovorili smo se da na staklenim posudama oslikavamo motive tipične za naš kraj: staru kulu, cvjetove... Učenici su uživali u radu i broj članova sekcije je rastao iz sedmice u sedmicu. Morala sam organizirati rad po grupama, tako da je jedna grupa odabirala i crtala motive, druga prenosila skicu na staklo, a treća bojala motive i završavala proizvod. Par učenika sam zadužila da fotografiraju faze rada i da naprave prezentaciju u Power Pointu.

Uspjesi

Na kantonalnom takmičenju iz likovne kulture u kategoriji produkt dizajn članica naše sekcije osvojila je 2. mjesto sa svojim cvijetnim motivima oslikanim na staklenoj vazi. Za Dan škole imali smo i našu prvu prodajnu izložbu. I roditelji i uposlenici škole su kupovali učeničke radove. Novac prikupljen od prodaje bit će iskorišten za nabavku novih sredstava za rad sekcije. Dio učeničkih radova je iskorišten za poklone dragim ljudima iz naše okoline.

Za moje bolje sposobnosti voditeljice ovakve sekcije – organizatora neke promjene pomogla mi je uveliko edukacija u okviru Nastavničkog vodstva. U sljedećoj školskoj godini planiram da ovo bude jedna nova sekcija u sklopu Godišnjeg programa rada škole. Postoji vjerovatnoća da u rad uključimo još nastavnika koji budu zainteresovani za rad.

MISLIM, DAKLE POSTOJIM

Unapređivanje vještine kritičkog mišljenja kod učenika kroz rad u sekciji „Mladi istraživači“

Mira Bošnjak

17

Zovem se Mira Bošnjak i radim kao profesorica engleskog jezika u osnovnoj školi „Džemaludin Čaušević“ u Sarajevu.

Prošle školske godine, zajedno sa kolegicom Brankom Čorbo, vodila sam sekciju „Mladi istraživači“ u okviru projekta „Obrazovanje za pravično društvo“. Rad u sekciji gdje djeca učestvuju u planiranju i imaju veću slobodu u radu u heterogenim grupama pruža mogućnost za rješavanje problemskih situacija, fleksibilnost, kreativnost i originalnost tokom procesa rada. To je idealna prilika za poučavanje vještine kritičkog mišljenja koja će djeci, budućim odraslim ljudima, pomoći da se prilagode i funkcioniraju u složenom svijetu koji se brzo mijenja i napreduje. Moj cilj u radu sa djecom bio je poticanje i poučavanje djece da kritički razmišljaju tokom svih aktivnosti, kako bi se ova vještina postepeno razvijala i unapređivala. U tom smislu su teorijska podloga, dobro planiranje i kvalitetne bilješke o radu za mene bili od ključne važnosti.

Pripremanje

U literaturi sam potvrdila svoju pretpostavku da kritičko mišljenje nije urođeno, ali da se može naučiti i poučavati. Na internetu sam pronašla izvrstan priručnik sa dozvolom autorice za upotrebu 81 Fresh & Fun Critical-Thinking Activities, Engaging Activities and Reproducibles to Develop Kid's Higher-Level Thinking Skills, Laurie Rozakis, Scholastic Teaching Resources (81 originalna i zabavna aktivnost za razvijanje kritičkog mišljenja, Privlačne aktivnosti i radni listovi za razvijanje višeg nivoa mišljenja kod djece). Pronašla sam i vrlo korisne savjete za nastavnike na web stranici The Critical Thinking Consortium www.tc2.ca koji su mi dali odličan okvir kako bih svoje zamisli provela na strukturiran način.

Različite aktivnosti bile su pravi izazov za kritičko mišljenje – naučiti postavljati dobra pitanja, samostalno odlučivati o grupi za rad, predvidjeti potrebne resurse za aktivnost, stvoriti kriterije za procjenu materijala pogodnog za prezentiranje i odabrati ga na osnovu tih kriterija, razgovarati o temama koje zahtijevaju sposobnost klasificiranja i predviđanja i stalna refleksija i evaluacija onoga što smo već uradili.

Pošto se u svakodnevnom životu mnoge vještine kritičkog mišljenja koriste istovremeno i bez nekog propisanoga reda, tako su se i naše aktivnosti smjenjivale i događale mimo hijerarhijskog reda vježbi koje sam planirala iskoristiti.

Prvi rezultati

Bilo je zadovoljstvo promatrati prve rezultate nastojanja da djecu ohrabrimo da kritički misle. Bilo je vidljivo da djeca primjenjuju naučene strategije tokom aktivnosti odabira fotografija i materijala za izradu zidnih novina. Usmeno smo složili kriterije za procjenu: možemo li to ostvariti, koliko nam je sve dostupno, šta želimo ilustrirati i naglasiti fotografijom, a kad nam to nije pomoglo, koristili smo strategije za kritičko mišljenje (za i protiv, argumentirano). U interesu grupe, radili smo kompromise, vrlo svjesno. Rezultat nije izostao – pomno odabrani i lijepo prezentirani materijal je postigao svoj cilj – da privuče pažnju, informira, zabavi i zainteresira druge za naš rad.

Učili smo određivati redoslijed prioriteta i predviđanje informacija zasnovanih na prethodnom znanju i poznatom kontekstu pomoću "Igre opstanka". Učenici ostaju sami na otoku, dobijaju spisak od trideset predmeta koje po prioritetu trebaju poredati na listi. Kada sami završe svoju listu, u grupi prodiskutuju sličnosti i razlike u rangiranju i usaglasе prvih pet predmeta koje kao grupa smatraju najvažnijim. Diskusijom su riješili međusobna neslaganja.

Vježba *Velika pitanja*, koju smo zabilježili na videosnimku, prevazišla je naša očekivanja. Djeca su odgovarala na pitanja prvo individualno, a zatim su u zajedničkom razgovoru izrazila svoja razmišljanja i reagirala na razmišljanja druge djece. Bila je to odlična vježba za predviđanje informacija zasnovanih na prethodnom znanju i poznatom kontekstu. Odgovori su zapravo reflektirali kritičko mišljenje u pozadini. Pitanja *Kako bi život bio drugačiji kada bi ti bila/bio nastavnica/nastavnik a ne učenica/učenik?* te *Kako bi život bio drugačiji kada u školi ne bi bilo ocjenjivanja?* potaknula su učenike da razumiju posao nastavnika ali i da prepoznaju dobre i loše strane škole koja ocjenama ne bi vrednovala dječije zalaganje na času. Osim što su zaista ovladala nekim od strategija, djeca su počela sebe doživljavati kao osobe koje kritički misle, što je najveća kvaliteta mog projekta. Vjerujem da će im ova vještina pomoći da odrastu u osobe svjesne svojih mogućnosti koje će umjeti napraviti dobar izbor u određenoj situaciji.

Analiza urađenog

Činjenica da smo vježbu *Velika pitanja* zabilježili videozapisom, omogućila nam je da je vidimo više puta, da zabilježimo odgovore i prepoznamo više slojeva u odgovorima djece, da bolje procijenimo mišljenje u pozadini onoga što djeca rade i govore. Pokazalo se ovaj način dokumentiranja može puno bolje iskoristiti za promatranje i istraživanje, nego što je to slučaj sa naknadnim pisanjem bilješki. S obzirom da sam i sama stekla određeni nivo kompetencije za poučavanje kritičkog mišljenja, biće ovo odlična baza za dalje poučavanje i razvijanje ove vještine kod djece – na redovnoj nastavi, na časovima razredne zajednice, u nekim novim vannastavnim aktivnostima, a i u neformalnim prilikama u radu sa djecom.

LITERATURA

Literatura korištena u razvojnim projektima nastavnica i nastavnika

Andelka Aničić

Herljević, Ivana i Posokhova, Ilona: „Govor, ritam, pokret“; Ostvarenje, Lekenik, 2002.
Ilona Posokhova: „200 logopedskih igara“; Planet Zoe, Zagreb, 2010.

Aida Šabić

Rangelov Jusović, Radmila i Gena-Handžar, Sanja: „Škola koja odgaja“; Save the Children UK & COI Step by Step, Sarajevo, 2009.

Azima Biberkić

Bognar, Branko: „Mogućnost ostvarivanja uloge učitelja – akcijskog istraživača posredstvom elektroničkog učenja“, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2008.

Bognar, Branko: „Ostvarenje suštinskih promjena u odgojnoj praksi posredstvom akcijskih istraživanja“, Odgojne znanosti, 11(2), 147-163., Zagreb, 2009.

Bognar Branko: „Poticanje kreativnosti u školskim uvjetima“ Napredak, 145(3), 269-283., Zagreb, 2008.

Pavić, Snježana: „Učenje i poučavanje u kurikularnom pristupu: Akcijsko istraživanje kao stvaralačka praksa učitelja“; <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2011/08/31/ucenje-i-poucavanje-u-kurikularnom-pristupu/> (zadnji put pogledano 29.1.2016. 17.40)

Mužić, Vladimir: „Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja“, EDUCA d.o.o. Zagreb, 2004.

Aida Čilić

Vlaisavljević, Dubravka: "Izazovi roditeljstva"; Europski dom, Slavonski Bod, 2014. (publikacija nastala u sklopu projekta "Gradimo zajednice - prijatelje djece")

Jasmina Muhić

Praktikum Projektivna predstava - ideje za grupni rad; Multidisciplinarno društvo za unaprjeđenje mentalnog i socijalnog zdravlja; Sarajevo, 2003.

proMENTE socijalna istraživanja je nevladina organizacija koja pruža usluge socijalnih istraživanja i rješenja kako za firme, tako i za neprofitne organizacije i javne ustanove. Od svog osnivanja 2002. godine proMENTE je realizirao preko 100 istraživačkih projekata iz različitih društvenih oblasti. proMENTE je organizacija koja djeluje na internacionalnom nivou, a njeno sjedište je u Sarajevu.

U posebnom fokusu rada proMENTE-a je provođenje istraživanja i akcija u oblasti obrazovanja koje imaju za cilj unaprjeđenje obrazovnih politika i praksi koje su fleksibilne, participativne i koje potiču vrijednosti otvorenog društva.

www.promente.org
info@promente.org
Tel/fax: +387 33 556 866
Kranjčevićeva 35, 71 000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Centar za obrazovne inicijative Step by Step je profesionalna, nevladina organizacija, osnovana sa ciljem da promoviše demokratske promjene u obrazovnom sistemu BiH, obrazovnu filozofiju usmjerenu na dijete i pravo svakog djeteta na kvalitetan odgoj i obrazovanje. Centar za obrazovne inicijative je punopravna članica Međunarodne Step by Step asocijacije.

Step by Step vjeruje da visoko kvalitetan odgoj i obrazovanje koje promoviše ljudske vrijednosti i uvažavanje različitosti pomaže svakom djetetu da razvije svoje pune potencijale i stekne kompetencije potrebne za zdrav i produktivan život u 21. vijeku. Step by Step inicira, potiče i utiče na promjene u obrazovnom sistemu kako bi svako dijete imalo pristup kvalitetnom obrazovanju.

www.sbs.ba
office@coi-stepbystep.ba
Tel/fax: +387 33 667 673
Kralja Tvrtka 1, 71 000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

